תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · נביאים

חומת אנך על יחזקאל

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על יחזקאל

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-יחזקאל/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 6
פרק ד 6
פרק ה 7
פרק ו 8
פרק ז 9
פרק ח 10
פרק ט 10
פרק י 11
פרק יא 11
פרק יב 12
פרק יג 13
פרק יד 14
פרק טו 14
פרק טז 15
פרק יז 17
פרק יח 18
פרק יט 20
פרק כ 21
פרק כא 22
פרק כב 23
פרק כג 24
פרק כד 25
פרק כה 26
פרק כו 27
פרק כז 27
פרק כח 28
פרק כט 29
פרק ל 30
פרק לא 30
פרק לב 32
פרק לג 32
פרק לד 34
פרק לה 35
פרק לו 36
פרק לז 37
פרק לח 39
פרק לט 40
פרק מג 41
פרק מד 42
פרק מה 43
פרק מו 44
פרק מז 45
פרק מח 45

פרק א

פסוק א

ברביעי בחמשה לחדש. בז"ח אמרו בדף ס' ע"ד דפוס ויניציא דהיה זה ביום שבועות ויש מי שכתב דלפי זה יצדק מאד דתקון רבנן דזו הפטרה לשבועות. אבל יקשה דהכתיב ברביעי בחמשה לחדש. ומצאתי להרב עיר וקדיש מהר"ם זכות ז"ל בהגהותיו לז"ח כ"י שכ' וז"ל לא ס"ל כמפרשים שפי' ברביעי בחדש הוא תמוז דא"כ הול"ל בחמשה לחדש הרביעי. אלא ברביעי הוא יום רביעי וחמשה יכול להיות בו שבועות כדתניא בראש השנה עצרת פעמים בחמשה פעמים בששה פעמי' בשבעה עכ"ל ועדיין ק"ק דלשון הזהר הוא בה' לחדש הא אוקמוה אבל יומא דא יומא דשבועות הוא יומא דקבילו אוריתא ישראל על טורא דסיני ושמעו אנכי עכ"ל ואע"ג דזמנין דמשכחת דאקלע עצרת בחמשי מ"מ יום שנתנה התורה היה יום הששי בסיון או ז' לר' יוסי והיכי קאמר דבה' יומא דקבילו אוריתא וי"ל דמאי דקאמר יומא דקבילו אוריתא על עצרת קאי דקבילו ביה אוריתא ואה"נ דההיא שתא הוא בשיתא. ובס' שבלת של לקט להרמ"ז ז"ל כ"י כתב משם ס' הלקוטים ואעתיק דבריו בקצור. ויהי בשלשים שנה לפי שבחרבן בית המקדש וגלות ישראל היו מתפחדים שמא הניחם הקב"ה מכל וכל וע"ז אמר יחזקאל לנחם אותם ויהי בשלשים שנה וכו' ודע שלהקים סוכת דוד הנופלת צריך גילוי הו' ולפי גלוי הו' כן יהיה השפע שאם המנין אחדים הם ו' ואם יותר ס' וכן עד"ז ואמר ויהי בל' שנה ר"ל שה' אחרונה היא כנגד נה"י ואז בזמנו האור המתגלה בה היה מהעשרות ולא מהאחדים לבד ואמר ברביעי שהיא ד' ואמר בחמשה שכבר היה ה' וכי תימא שאין אור הו' עמה לז"א ואני בתוך הגולה ר"ל אני היא המ' ואני לומר להם הוי"ו עמה על שם עמו אנכי בצרה:

פסוק כד

ואשמע את קול כנפיהם. ר"ל קול שבח היוצא מכנפיהם כקול מים רבים היינו תורה כקול שדי בלכתם היינו המצוות שהמצוה משדדת מצה ומריבה עם האויבים ולכן תמצא שמצה בהכנס ו' לתוכה הוא מצוה ואמר קול המולה של החיות כקול מחנה של ישראל וכפי מה שעוסקים בתורה ומצוה כך מתגבר קול המולה של החיות ואמר בעומדם ר"ל אם יעמדו ישראל ולא יעסקו בתורה ומצות תרפינה כנפיהם של החיות מלומר שירה ואמר תרפינה שאינם מניחים השבח מכל וכל אמנם תרפינה שלעולם למעלה יש מלמדי זכות על ישראל ועוד האריך הרבה:

פרק ב

פסוק א

בן אדם עמוד על רגליך. פירש רבינו האר"י זצ"ל דיחזקאל משורש קין והוא מיסוד הרגלים לכן נאמר לו עמוד על רגליך כי מה שהיה קין תלוי ברפיון כמשז"ל על ידי יחזקאל נתחזק ולכן יחזקאל לשון חיזוק ונאמר לו בן אדם כי היה סוד קין בנו של אדה"ר ממש:

פסוק ג

שולח אני אותך אל בני ישראל. לא יקשה בעיניך שליחות זה כי כמה נביאים נתנבאו ולא עשו כלום דע כי יש שתי יתרונות בזה אחת שאני משלח אותך ודי לך מעלה גדולה זו שאתה שלוחי. ועוד שאתה שלוח לעם הנקראים בני ישראל כי הם בני אל חי חטיבה אחת בעולם וגם זה שבח לך. וכי תימא הם בנים כשעושים רצונו דוקא ואם אין עושים רצונו לא נקראו בנים כסברת רבי יהודה פ"ק דקדושין לז"א דע דהלכה כר"מ בזה וכמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה וז"ש והבנים קשי פנים וחזקי לב כלומר הגם שהם קשי פנים וחזקי לב נקראו בנים. מפרשים בתוספת נפך שפי"ר לפק"ד בס"ד:

פסוק ו

אל תירא מהם וכו'. יש מי שפירש שלא יתירא מהם שיהרגוהו כי הם סרבים וסלונים ר"ל שהם כמו עוקצין דלא יש סכנה רק איזה כאב לפי שעה ואין פחד ממיתה. וי"מ דזהו הבטחה שמבטיחו ה' שלא יוכלו לעשות עמו רעה ולא יתייירא. ואפשר לרמוז דעבירה גוררת עבירה ומהקלה יבא לחמורה כי בתחילה אמר סרבים דאין כאן אלא לסרב בדברי הנביא. ועבירה גוררת עבירה סרב"ת המכוה היא להיות סלונים שיורי קוצר'ת המכאיבים. ואחר זה עקרבים הנושכים ועושים חבורה:

פסוק י

פנים ואחור. מה דהוה בשירויא ומה דעתיד למהוי בסופה..] קינים והגה והי. פירש"י ז"ל קנים פורענותם של צדיקים בעה"ז. והגה מתן שכרן שירננו עליו לעת"ל. והי נהי של רשעים לעה"ב. ואפשר דרמז סוד הגילגול וזהו פנים ואחור ומזה נמשך קינים פורענותם של צדיקים לעה"ז מחמת גלגול שעבר. והגה מתן שכרן שכבר סבלו צרות בעה"ז ונתקנו ויקבלו שכרן לעה"ב. והי נהי של רשעים שלא נתקנו ויסבלו עונשן לעולם הבא:

פרק ג

פסוק ג

ואכלה ותהי בפי כדבש למתוק. אפשר כי הדבש מיעוטו יפה ורובו רע וכתיב אכול דבש הרבות לא טוב על כן באומרו ותהי בפי כדבש אפשר שכונתו כי בדבש יש צד רע לז"א למתוק כלומר לענין המתיקות לבד שוה:

פסוק ד

ודברת בדברי אליהם וכו'. כי היה אפשר להיות הנבואה ברוגז ולשון קשה יעלה על דעתו למתק הדברים ולדבר בנחת מפני היראה לכך הזהירו ודברת בדברי אליהם בלשון עצמו אשר אומר אליך ולא תירא מהם כי כבר הורגלו בנבואות קשות שדברו הנביאים הקודמים והם מבינים ברמז וז"ש כי לא אל עם עמקי שפה וכו' אתה שלוח. מפרשים:

פסוק יד

ואלך מר בחמת רוחי. י"מ שנצטער ובמרירות יאנח שהרגיש על סילוק שכינה:

פסוק יז

צופה נתתיך לבית ישראל. להזהיר כלל ופרט ולא טוב עשית אשר שפתיך שתק"ו יחדיו כי חובה עליך להזהירם:

פסוק יח

באמרי לרשע וכו'. כי צריך אתה להזהיר דרך כלל וגם בפרט לכל אחד וז"ש לשון יחיד באמרי לרשע וכו' ואתה כי הזהרת וכו':

פסוק כ

ובשוב צדיק מצדקו וכו'. אפשר דעבירה גוררת עבירה ומקלה יבא לחמורה וז"ש ובשוב צדיק מצדקו שיבטל ממנהגו הטוב אשר היה עושה. אחר זה ועשה עול עבירה גמורה בפועל ועי"ז נעשה קטיגור ושואל דין כמשז"ל וז"ש ונתתי מכשול שהמקטרג שנברא בעונו ימסר בידו כמש"ה ותמוגנו ביד עונינו והוא המכשול אשר קנה בעונו:

פרק ד

פסוק ג

ואתה קח מחבת ברזל. אמרו רז"ל פ"ה דברכות א"ר אלעזר מיום שחרב בה"מ נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנאמר קח לך מחבת ברזל וכו'. ואפשר כי גברו רחמיו יתברך וברגז רחם יזכור לכך נעשה מברזל לזכור צדקת האמהות בלהה רחל

זלפה לאה שר"ת ברז"ל וגם ברזל גימטריא רחל עם הכולל כי בזכות רחל יצאנו ממצרים כמ"ש בתנא דבי אליהו ובפירוש הרב זקוקין דנורא ובחרבן הבטיח הקב"ה לרחל על הגאולה כמ"ש במדרש. עוד אפשר לרמוז כי לא כלו רחמיו והנה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עם הכולל וקס"א קמ"ג קנ"א עם הכולל בגימטריא מחב"ת ברז"ל כי רחמיו מרובים ומתוך צרה ריוח רח"ם רחמתי"ם יתברך שמו ומרומם על כל ברכה ותהילה:

פסוק ד

ואתה שכב על צדך וכו'. הגם שנענשו בגלות ושאר עונשין אכתי פשו כמה עונות והנביא יסבול יסורין לכפר על הנשאר מעונם:

פסוק יד

הנה נפשי לא מטומאה וכו'. אפשר דרצה לומר דנפשו אשר משורש קין כבר באה לכלל תיקון והיא קדושה ומכ"ש שאינה טמאה לא ממני ולא מטומאה מגלגולים אחרים. ונבילה וטריפה לא אכלתי בגלגול זה שגופי בגלגול זה משומר ובא. ורז"ל דרשו בחולין דף ל"ז הנה נפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה ונבילה וטריפה לא אכלתי שלא אכלתי בשר כוס כוס ולא בא בפי בשר פיגול שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם. ואפשר לומר דכתבו המקובלים דברית הלשון וברית המעור כחדא שריין ומי שפוגם באחד קרוב לפגום בשני וז"ש נפשי לא מטומאה שלא נטמא בלילה ובא לו זה מלבד שלא הרהר כי שמר ברית הלשון מאד שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם. ולכאורה קשה דאמרו בירושלמי לא אכל משמן של גויים שהתיר ר' יהודה נשיאה ואמר לו שמואל אכול ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא ומה כל החרדה הזו הרי יחזקאל הע"ה לא אכל מבהמה שהורה בה חכם וי"ל דהכיר שמואל שהי"ל איזה פקפוק אבל אם היה אומר שהוא מותר גמור והוא רוצה להחמיר אז לא היה אומר שמואל כן. ותו דהוא לא נהג מנהג זה כיחזקאל דלא אכל מבהמה שהורה בה חכם. והכא צריך שיאכל משום דאם הוא אינו אוכל כל תלמידיו לא יאכלו ונפיק מינה חורבא ואין כאן מקום להאריך:

פרק ה

פסוק ו

כי במשפטי מאסו ובחוקתי לא הלכו בהם. פירש כיון דאפי' במשפטים שיש להם טעם מאסו בהם מכל שכן דודאי בחקותי לא הלכו בהם דהחקים אין להם טעם גלוי ונראה שאין בחקים טעם:

פסוק ט

את אשר לא עשיתי ולא אעשה כמוהו. אפשר דמ"ש אשר לא עשיתי ולא אעשה הוא לא"ה והטעם כי הפגם של האומות אינו מגיע למעלה רק בשר שלהם. אבל עונות ישראל מגיעות הפגם למעלה כביכול במידות ולכן ישראל צריכים עונש גדול ועם כל זה גברו רחמיו יתברך:

פסוק יג

וידעו כי אני ה' דברתי בקנאתי. אפשר דהכונה דלפעמים ידבר להרע להם אך היה בחרון אף ובסוג זה כתי' וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו דכביכול במה שדיבר נח רוגזיה ונתבטל הרע. אבל אם לא יהיה בחרון אף אלא אומר להביא עליהם רעה לפי מעשיהם אז תתקיים הגזרה וז"ש וידעו כי אני ה' דברתי בקנאתי לא היה בחרון אף אך דברתי בקנאתי מאשר עשו והרעה היה כנגד מה שעשו. ולכן נתקיים הכל וז"ש בכלותי חמתי בם:

פסוק טז

ורעב אוסף עליכם. פירש רש"י ז"ל הוא רעב הפרוטה הכלה מן הכיס שמעתי:

פרק ו

פסוק ב

שים פניך אל הרי ישראל וכו' ואמרת הרי ישראל שמעו וכו'. אפשר דכל הר יש לו שר מלמעלה וכנגד השרים ידבר וכן הגבעות וכיוצא יש להם שרים:

פסוק ט

אשר נשברתי וכו'. פירש"י ז"ל כביכול נכנעתי אצלם אעפ"י שהם סרו מעלי שלחתי נביאים להזהירם לשוב אלי:

פסוק י

וידעו כי אני ה' לא אל חנם דברתי. אפשר דהכונה כשיתנו לב את כל הרעות אשר עשו ידעו כי ברוגז רחם יזכור וידעו כי אני ה' מדת רחמים. לא אל חנם כלומר לא על ביטול עשה עשיתי זאת וז"ש לא אל חנם כלומר חנם מן המצות דהיינו שבטלו מ"ע. א"נ אל חנם פירוש הדבר זה שעושה לא יהיה בשביל שנאת חנם לא כן כי על עונות חמורים הרבה מאד מע"ז וכיוצא:

פסוק יא
אשר בחרב ברעב ובדבר. וכל ירא אלהים חרד אל דברו ניצול מחרב מרעב מדבר ראשי תיבות חר"ד אבל הם מזומנים לעונשים אלו:

פרק ז

פסוק ט
וידעתם כי אני ה' מכה. פירוש כאשר תראו שהעונש הוא מדה כנגד מדה תדעו שאינו מקרה רק אני ה' מכה. וידעתם כי אני ה' ומרחם עליכם כי העונש על ידו יתברך הוא תקיף וחזק מאד כמ"ש הרב פרשת דרכים. ועכ"ז לא אעשה כלה. ואפשר שפגמו בשכינה ולכן מכה גימטריא אדנ"י היא השכינה:

פסוק י
יצאה הצפרה צץ המטה וכו'. פירש רש"י ז"ל יצאה הצפירה עלה השחר של יום הרעה. אפשר במה שפירש רבי' האר"י זצ"ל ותוכחתי לבקרים כי הולך וצוער כי בבקר הוא מדת חסד ועם כל זה ותוכחתי לבקרים אפי' בזמן ששולט החסד יסור יסרני וזהו ותוכחתי לבקרים עכ"ד וז"ש יצאה הצפירה עלה השחר ובמידת חסד השולט בבקר צץ המטה פרח הזדון:

פסוק יא
החמס קם למטה רשע. מידת החמס קם תקומה היתה לו כי בא בנבוכדנצר מטה רשע והולמה והולמתו. אך לא מהם וכו' לא בכוחם וזרועם כי יד ה' עשתה זאת:

פסוק כ
וצבי עדיו לגאון שמהו וכו'. הוא בית המקדש על כן נתתיו להם לנידה. ברוגז רחם יזכור להמשילו לנידה. לומר מה נידה היא ובעלה מקוים שתטהר גם הוא יתברך כ"י וישראל עצמם מצפים ליטהר וכה יעשה והטהרו:

פסוק כא
ונתתיו ביד הזרים. והיא טיבותא לגבייהו דשפך חמתו על עצים ואבנים ובזה היה שארית לישראל ועוד בתחילת הנבואה בא הקץ שהקדים שתי שנים למנין ונושנתם כמו שפירש"י ז"ל. ועוד אל ארבע כנפות הארץ ולא במקום אחד שלא יוכל מלך או שר לכלותם כמו שאמרז"ל צדקות פזרונו ובמוט"ב תלתא כחדא רח"ם רחמתי"ם לפלטת בית ישראל. מפרשים:

פרק ח

פסוק א

ויהי בשנה הששית וכו'. יען הנבואה היתה חביבה על יחזקאל הנביא היה נפלאת בעיניו להיותו בגולה בחוצה לארץ לכן בבוא הנבואה אגב חביבותא זוכר השנה והחדש והיום והמקום שהיה עומד. מפרשים משם מהרי"א וסימן לדבר רני ושמחי שמחי ר"ת שנה מקום חדש יום. אך יש מי שחלק על מהר"י אבראבאניל ז"ל ורוח אחרת אתו ואכמ"ל:

וזקני יהודה יושבים לפני. יש מי שפי' שזקני יהודה היו יושבים ללמוד תורה לפני הנביא ובזכות התורה באה ליחזקאל הנבואה הזו:

פסוק יד

מבכות את התמוז. כיונו על חדש תמוז שהבקעה העיר והיו מכוונות לעבוד ע"ז לבטל הגזרות של תמוז ואלו הם תועבות גדולות שסוברות כי בעבדם ע"ז בלב שלם יבטלו הגזרות רעות ולא תמסר ירושלם ביד האויב. מפרשים. ופירוש רש"י ז"ל במבכות את התמוז ידוע:

פרק ט

פסוק ו

ועל כל איש אשר עליו התי"ו אל תגשו. כי היו צדיקים גמורים ואח"כ קטרגה מידת הדין שהיה להם למחות ברשעים והגם שגלוי לפני הקב"ה שלא יקבלו מהם מ"מ להם לא היה גלוי ונתחייבו על כך ולכן אמר אח"כ וממקדשי תחלו. כך אמרו רז"ל בשבת דף נ"ד. ואני בעניי בקונטריס פתח עינים שם בשבת עמדתי במ"ש המפרשים בענין זה ע"ש:

ויחלו באנשים הזקנים. לדעת רז"ל בש"ס הם הצדיקים אשר עליהם התיו שקטרגה מדת הדין עליהם ונתחייבו כמו שאמרנו. והמפרשים על פי פשטי הכתובים יש להם שיטה אחרת:

פסוק ח

את חמתך על ירושלם. כלומר ששפך חמתו על ירושלם וישראל ינצלו. והשיבו הקב"ה דגדל עונם מאד. אבל מרוב רחמיו המשחית אתה את כל שארית ישראל בשפכך יתברך בסוף שפך חמתו על עצים ועל האבנים והיה לפלטת בית ישראל:

פסוק יא

עשיתי כאשר צויתני. מהכתוב נראה דמשיב על ענין התיו. וביומא דף ע"ז משמע מהש"ס דמה שהשיב היה על זריקת הגחלים דא"ל בא אל בינות לגלגל לקמן בסי' יו"ד. ופירש הרב מהר"ם ן' חביב ז"ל בשיטתו דקרא כתיב עשיתי כאשר צויתני וקרינן ככל אשר צויתני לזה דריש מקרא ומסורת. מסורת לפי פשוטו דקאי על והתוית תיו. ומקרא דקרינן ככל אשר צויתני דמשמע דלא עשה ממש אשר ציוהו אלא קרוב למה שציוהו קאי למה שציוהו על זריקת הגחלים עכ"ל. ולי הדל נראה דאם באנו לדקדק ככל אשר צויתני דמשמע דאינו ממש אשר ציוהו הכי נמי יש לדקדק ממאי דכתיב עשיתי כאשר צויתני דהול"ל עשיתי אשר צויתני ומדכתיב כאשר יש מקום לומר דאינו ממש והן נסתר דרך הרב ז"ל ובפשיטות יש לומר דמדקרינן ככל אשר צויתני הוא מרבה גם על הגחלים ומשו"ה יש מקרא ומסורת לומר גם לענין זריקת הגחלים דכן השיב גבריאל דתשובת גבריאל היה בשני ענינים שונים.

פרק י

פסוק ב

בא אל בינות לגלגל וכו'. אמרו ביומא שם אמר רב חמא בר כהנא אמר ר"ש חסידא אלמלא לא נצטננו גחלים מידו של מיכאל לידו של גבריאל לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט וכתיב והנה האיש לבוש הבדים משיב דבר לאמר עשיתי ככל אשר צויתני וכו' אמרו ליה אי לא עבדת לא עבדת אי עבדת איבעי לך כדפקדוך וכו' ע"ש. ופירש הרב מהר"ם ן' חביב ז"ל דהכונה במ"ש במדרש דגבריאל אמר לכרוב אני אין לי רשות ליכנס למחיצתך אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני גחלים שלא אכוה וה' אמר לגבריאל כן שיעשה דבר שאי אפשר לו לעשותו כדי שיאמר הנביא לישראל ויראו ויעשו תשובה ולא היה רצון ה' שיזרוק הגחלים וז"ש אי לא עבדת לא עבדת ועוד האריך הרב ז"ל וגם אני בעניי כתבתי בזה עיין בקונטריס ראש דוד פ' דברים בס"ד:

פרק יא

פסוק יג

ויהי כהנבאי ופלטיהו בן בניה מת ואפול על פני ואזעק וכו'. בפ' עשרה יוחסין איפליגו רב ושמואל חד אמר לטובה מי שעשה טובה עם ישראל ימות בחצי ימיו וחד אמר לרעה אמר נביא מי שעשה הרעה על ישראל ימות על מיטתו ויש מי שפירש במ"ש פ' האורג

מת אחד מבני חבורה ידאגו כל החבורה אמרי לה גדול ואמרי לה קטן והכא הנביא מתאונן היה על כל בני חבורה שארית ישראל שימותו כלן. ומ"ד לטובה סובר כמ"ד מת אחד מבני חבורה הוא הגדול ולכן היה צועק הנביא על כל החבורה. ומ"ד לרעה סובר כמ"ד אחד מהחבורה קטן וזה לפי רשעו קטן יחשב זהת"ד בקיצור נמרץ:

פסוק טו

בן אדם אחיך וכו'. פירוש שהם אומרים דע"י שעובדים ע"ז נשארים בארץ ואותם שכבר גלו לא ישובו אליה לפי שהיו מתרשלים בעבודת ע"ז על כן גלו כמו שהשיבו לירמיהו ומן אז חדלנו לקטר למלכת שמים חסרנו כל וזה היה חרון אפו יתברך כביכול שהיו כל כך אדוקים בע"ז ועל כן כשנפל יחזקאל על פניו ויזעק הכלה אתה עושה בישראל. השיבו ה' יתברך עון בית ישראל גדול מאד כי אמרו רחקו מעל ה' שנתרחקו ולא ישובו עוד כיון שלא עע"ז כמוהם חסרו כל טוב משא"כ שעע"ז אמרו לנו היא נתנה הארץ למורשה לכן אמר שלא כן הוא כי אם שהרחקתים ע"י שעע"ז אמנם אתן בלבם לעבוד אותי ואז ישובו לארצם וזה להם אות כי אהיה להם למקדש מעט שתהא שכינתי שרויה ביניהם בגלותם בבתי כנסיות ובתי מדרשות וזה יהיה סיבת הגאולה. מפרשים:

פסוק יט

ורוח חדשה. יש מי שרמז חדש"ה ג'מטריא יצר טוב שאז לא יהיה יצה"ר והסירותי את לב האבן ואפשר כי חדש"ה גי' שד"י עם ג' אותיות שישמרו היסוד כדת מה לעשות ונתתי להם לב בשר לב לעשות בשר:

פרק יב

פסוק ב

בן אדם בתוך בית המרי אתה יושב וכו'. קאי אדסמיך ליה דכתיב ואדבר אל הגולה את כל דברי ה' אשר הראני והיינו כל התוכחות והגזרות ופורעניות קשות ורעות עד שאוג ישאג יחזקאל הכלה אתה עושה את בית ישראל והיה ס"ד דיחזקאל שדבריו יעשו פירות ותכף ישובו בתשובה ולמתקף ברחמי על אחיהם שבירושלם שלא ידבקם הרעה ולהזהירם להודיעם את כל הרעה אשר דיבר ה' וגם הם יודו וישבחו עמ"ש ה' ואהי להם למקדש מעט וכל הנחמות וראה יחזקאל שלא עשו הדברים שום רושם אצלם. ולכן באה הנבואה וידבר ה' בן אדם הראית בעיניך כי בתוך בית המרי אתה יושב ולא נתפעלו עינים להם ולא ראו ואזנים וכו':

פסוק ג
עשה לך כלי גולה. במדרש חמת קערה ושטיח וכל אחד משמש לשני דברים חמת ממלאו מים וגם נותנו תחת ראשו קערה אוכל ושותה בה שטיח לישיבה ולישן עליה. ודייק מדכתיב כלי גולה שכל כלי ישמש לשני דברים וזהו כלי גולה שכל אחד יועיל לשני כלים. מפרשים:
וגלה יומם. כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר שנוהג ימים רבים. רש"י ז"ל בשם ר' מנחם ז"ל והסכים לדבריו. ולדעת הזוה"ק כי יומם הוא על החסד הגדול אפשר שרמז בזה כי ברוגז רחם יזכור ויטה חסדו וברוך שם כבודו:

פסוק ט
מה אתה עושה אמור אליהם. פירוש בית המרי מה אתה עושה. הגם שהדברים מוכיחים וכבר הבינו שהכל סימני גלות להיותם בית המרי עושים עצמם כמו שאינם מבינים ושואלים לך מה אתה עושה ואמור אליהם וכו':

פסוק יב
והנשיא אשר בתוכם וכו'. על המלך צדקיהו שיברח בהחבא ויתפשוהו וכו':

פרק יג

פסוק ג
על הנביאים הנבלים. אפשר דאמרו רז"ל דאין הנבואה שורה אלא על חכם וכו' ונבל הוא הפך חכם כמש"ה עם נבל ולא חכם וז"ש הנביאים הנבלים שאין להם חכמה וא"כ הם נביאי השקר ורש"י ורד"ק ז"ל פירשו שוטים כמו כאחד הנבלים וטעמם דא"צ לומר שאינם חכמים אך הם שוטים:
אשר הולכים אחר רוחם. כי אינו רוח ה' שהוא נבואה אך הוא רוחם הבהמי:

פסוק ה
לא עליתם בפרצות. לא עשיתם מעשים טובים שתוכלו לעכב הרעה. רש"י ז"ל:

פסוק ט
בסוד עמי לא יהיו. זה סוד העבור ובכתב בני ישראל לא יכתבו זה סמיכה ואל אדמת בני ישראל לא יבואו כמשמעו. הכי אמרו בכתובות דף קי"ב:

פסוק י
והוא בונה חיץ. אפשר לרמוז חיץ גימטריא גהינם לומר שבזה ירויחו גהינם. והנם טחים אותו תפל כלו' לת"פ שהיא לי' גי' ת"פ:

פסוק יח
ועושות המספחות על ראש כל קומה. פירוש מטפחות על ראש האדם:

פרק יד

פסוק ד
איש איש מבית ישראל אשר יעלה וכו'. אפשר לפרש במה שכתב הרב אספקלריא המאירה פירוש הזהר דף ק"ט ע"ב דטעם מ"ש רז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה זולתי בע"ז היינו דה' אמר לנו אנכי ולא יהיה לך ושמענו מפיו יתברך וראינו שמפיו חוצבו בלהבות אש על כן גדלה קדושת מצוה זו כי גם המחשבה פוגמת כ"י כי אצל הקב"ה דבור ומחשבה שוה אצלו וה"ט דשקולה מצות ע"ז ככל המצות וכל המודה בה ככופר בכל התורה הואיל ומצות ע"ז שמענו מפי הגבורה זהת"ד וז"ש איש אשר יעלה את גלוליו אל לבו לחשוב בע"ז אפילו במחשבה ומכשול עונו ישים נכח פניו מחשבה זו היא מחשבת פגול והוי כאלו מכשול עונו במעשה ישים נכח פניו. וכי תימא הא קי"ל דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ומה נשתנית מחשבה זו לדונה כמעשה לז"א אני ה' נעניתי לו בה לשון אמירה ומענה כמו שפירשו המפרשים כלומר דבר זה שמעו מפי אנכי ולא יהיה לך והוא אומרו אני ה' נעניתי לו בה וצויתיו מפי לכן חשוב כאלו בא ברוב גלוליו במעשה ונשתנית מחשבת ע"ז למען תפוס את ישראל בלבם אפילו במחשבה נתפסים בעונם וקורא אני עליהם אשר נזורו מעלי בגלוליהם במעשה:

פסוק ו
שובו והשיבו מעל גלוליכם. אפשר שהכונה שהתשובה תהיה גדולה יותר מהפשעים ע"ד שאמ' בזהר הקדוש והמקובלים שאם חטא יום אחד יתענה שני ימים וכיוצא באופן שתשובתו נראית בריאה וטובה וגדולה וז"ש מעל גלוליכם:

פסוק ט
אני ה' פתיתי את הנביא. רש"י ז"ל פירש על דרך מה שאמרו רז"ל הבא ליטמא פותחין לו ויש מיש פירש דהוי כאלו כתיב האני פתיתי את הנביא:

פרק טו

פסוק ב
מה יהיה עץ הגפן וכו'. נקט גפן דישראל נמשלו לגפן כידוע:

פסוק ז

מהאש יצאו והאש תאכלם. אפשר במה שאמרו רז"ל אמר הקב"ה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין באופן שאין מקום לאדם לומ' שהוא אנוס מהיצר הרע דסמא בידיה לעסוק בתורה והתורה אגוני מגנא ואצולי מצלא וכמ"ש פ"ק דבתרא. ואני בעניי כתבתי דמהאי טעמא התירו רז"ל לעסוק בתורה שלא לשמה דמתוך שלא לשמה בא לשמה כי האף אמנם התורה מבטלת יצה"ר אכתי היצה"ר יעשה כל טצדקי שלא ילמוד. לכן התירו רז"ל שילמוד שלא לשמה דבזה היצה"ר לא יטרח ליעצו שלא ללמוד דיסבור דזה הלימוד שלא לשמה לא יעלה לרצון ואדרבא לחטא נחשב לו. והוא לא ידע דמתוך שלא לשמה בא לשמה ואז יהיה ביטולו. ונודע דהיצה"ר נמשל לאש וכמ"ש נורא בי עמרם ולבסוף נפק מיניה כעמודא דנורא כדאיתא בשילהי קדושין. וז"ש מהאש שהיא התורה אש דת יצאו לגמרי אפי' שלא לשמה. והאש הוא היצה"ר והסט"א תאכלם שילכדו בעבירות חמורות ויענשו עונשים מרים:

פרק טז

פסוק ו

ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי. כתוב בספר הלקוטים לגורי האר"י זצ"ל מת בוססת רוצה לומר דהקליפה הנקראת מת אבי אבות הטומאה דרגא דמותא היתה בוססת ויונקת ואוחזת ב' דמיך ר"ל ב' דמים דם טוהר ודם נדה וכו' ע"ש באורך עד"ה. ואפש' לומר דיש כמה חקירות. אחת דלפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל גלות מצרים לברר ניצוצות הקדושה שנפלו במצרים ערות הארץ מאדה"ר וז"ש כי גר יהיה זרעך וכהנה וכהנה רמזים כגון ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ניצוצי הקדושה ולזה נצטוו לא תוסיפו לראותם כי לא נשארו ניצוצי הקדושה. והרי בזהר חדש קרי בחיל דגלות מצרים היה בעבור מכירת יוסף. וזאת שנית אם בעבור מכירת יוסף אמאי לא נשתעבדו שבט לוי דהוא ושמעון היו עיקר במכיר' יוסף. ועוד בה שלישיה אמאי נשתעבדו שבט אפרים ומנשה ובנימין דליתנהו במכירת יוסף. ואת רב"ע מאמר רז"ל דיצחק נתן אות שי"ן משמו ולקח אות צד"י לקצר גלות ישראל והיו צריכים לנכות רד"ו מת' ולישב ק"ץ בגלות ותהי להפך ישבו רד"ו וחסרו ק"ץ. וחמש את אר"ש אעיקרא והא הגלו' בעבור מכירת יוסף. ועוצ"ם הששי דקרא בהדיא כתיב ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מצרים ת"ל שנה ומוכח דהגלות לקיים גזרת בין הבתרים. והשביעית חדא מגו חדא דשינו לתלמי וכתבו אשר ישבו בארץ מצרים ובשאר ארצות ת"ל שנה.

והשמינית דאם לא עשו העגל לא היה עוד גלות כמשז"ל ואם הגלות בשביל יוסף א"כ גזרת בין הבתרים לא תתקיים. והתשיעית דאם הוא בעבור מכירת יוסף למה יעקב אע"ה הוצרך לילך למצרים ולישאר שם עד יום סילוקו ונצטער על זה יעקב אע"ה מאד. והעשירית דאמאי היו ביזת מצרים וביזת הים. והאחת עשרה דאמרו דקריעת ים סוף היה בזכות אברהם אע"ה דבקע עצי עולה ואמרו רז"ל הים ראה וינוס ארונו של יוסף ראה וינוס ואמאי אצטריכו תרתי. והשתים עשרה מה שאמרו רז"ל דהעבדות כיפר יוסף ונשאר השעבוד ואם גלות מצרים בשביל גזרת בין הבתרים ניחא דכתי' ועבדום וענו אותם אבל אם הוא בעבו' מכירת יוסף אמאי הוצרך יוסף לזה. ולישב הכל אפשר לומר דזרע אברהם נתחייבו בגזרת בין הבתרים ואח"כ נתחייבו השבטים על מכירת יוסף הם וזרעם. והקב"ה ברב רחמיו כי רחום הוא ריחם עליהם שיהא גלות מצרים עולה לכאן ולכאן לקיים גזרת בין הבתרים ובשביל מכירת יוסף דגזרת בין הבתרים מידי הוא טעמא לברר ניצוצי הקדושה שנפלו מאדה"ר. הא כיון דמשתעבדים בשביל מכירת יוסף ממילא נפקי ניצוצי הקדושה מאדמת בני חם ונמצאו עושים שניהם בבת אחת מקיימים גזרת בין הבתרים ולוקים על מכירת יוסף. והנה כי כן בעבור יצחק אע"ה שנתן אות שי"ן ולקח אות צד"י נתכפרו רד"ו שנה של גלות ונשארו בשביל גזרת בין הבתרים [ק"ץ] אמנם [יעץ] אשר על מכירת יוסף חייבים גלות רד"ו שנה כמו שביאר בזהר חדש פ' וישב בזהר דף מ"א ע"ד דפוס קושט'. לכן אף דמשום גזרת בין הבתרים הגיע זמנם בק"ץ שנה לכבוד יצחק אע"ה. לא יצאו דמשום מכירת יוסף חייבים רד"ו שנה לכן השלימו רד"ו שנה ומכללם הק"ץ של גזרת בין הבתרים ויצאו ברד"ו. ועם האמור נתישבו כל י"ב חקירות האמורות ישוב נכון קש"ט שנים עשר דעיקר גלות מצרים בעבור גזרת בין הבתרים והוא יעלה גם כן בעבור מכירת יוסף. ושבט לוי לגיון של מלך לא נשתעבדו בגזרת בין הבתרים ואהניא להו גם למכירת יוסף דהקדש מפקיע מידי שעובד. ובנימין מנשה ואפרים נשתעבדו בגזרת בין הבתרים. והגם דבק"ץ שנים נשלמה גזרת בין הבתרים להיותם שם ישבו עם כל בית ישראל אשר הם יושבים עד תשלום רד"ו למכירת יוסף ומה גם דמה שויתר רד"ו מגלות בין הבתרים לא מדינא אלא משום חינא וחסדא. ואם לא נעשה העגל היה חירות גמור כי כבר יצאו י"ח גזרת בין הבתרים. ומשו"ה נצטער יעקב אע"ה כי לו אד"ם הוא והגלות להוציא לאור ניצוצי אדה"ר. ולכן יוסף נפש אדה"ר כיפר העבדות. ולפי שיוסף נפש אדה"ר נתחייבו גלות בעבורו. ומה שהיו בגלות בגזרת בין הבתרים כיון שהיה לברר ניצוצי אדה"ר ויוסף נפש אדה"ר עלה לכאן ולכאן כיון דגם הם היו מתקנים לנפש אדם על ניצוצי קריו. ולכן היו שתי ביזות ביזת מצרים וביזת

הים על שני מיני עבדות וגלות בגזרת בין הבתרים ומכירת יוסף ומשו"ה בקריעת ים סוף דהויא חתימת יציאת מצרים הגין זכות אברהם אבינו ע"ה דאליו היה הדיבור בבין הבתרים וזכות יוסף דישבו בעבור מכירתו ונקרע הים בזכותם ויצאו לאור בני ישראל. ואפשר שכל זה רמוז במקראי קדש הללו ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך תרתי שני עבדות דבין הבתרים ומכירת יוסף ואומר לך בדמיך חיי על גזרת בין הבתרים ואומר לך בדמיך חיי על שעבוד בעבור מכירת יוסף ומשו"ה הלשון כפול. והדר מפרש רבבה כצמח השדה שהוא לברר ניצוצי הקדושה גם אתה ביררת ותרבי ותגדלי. ותבואי בעדי עדיים שתי ביזות כנגד שעבוד בין הבתרים ומכירת יוסף. שדים נכונו לתשלום קץ גזירת בין הבתרים. ואעבור עליך כשנשלם רד"ו בעבור מכירת יוסף והנה עתך עת דודים:

פסוק טו

ותזני על שמך. פירש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרופולי ז"ל דשם הממונה על הזנות מסט"א הוא לר"י והם אותיות הקודמות מאותיות שמ"ך וז"ש ותזני על שמ"ך:

פסוק לו

יען השפך נחשתך וכו'. אפשר לרמוז כי זוהמת הנחש אשר בקרבך שפכת וגילית אותה וזה רמז נחשתך:

פסוק לח

ונתתיך דם חמה וקנאה. אפשר לרמוז דר"ת דם חמה קנאה דחק גי' הויה אלהים כי ח"ו פגמו ביחוד קבה"ו שהם הויה אלהים וגרמו ח"ו ע"ד ונרגן מפריד אלוף על כן קד"ח ע"ד כי אש קדחה ח"ו ובאה עליהם דם חמה וקנאה:

פסוק ס

וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך. אפשר דר"ל דע"י קבלת התורה נתקיימו שמים וארץ על הקבלה לבד וזכות זה אלים והקימותי לך ברית עולם:

פרק יז

פסוק ב

בן אדם חוד חידה וכו'. המשיל נ"נ לנשר על שם שנאמר ישא ה' עליך גוי מרחוק וכו' כאשר ידאה הנשר וכו' שהיו ישראל אומרים לעתים רחוקים הוא ניבא ע"כ אמר שבקרוב יהיה מהרה כאשר ידאה הנשר. ודימה ישראל לארז כי הארז גבוה מכל האילנות כך היו ישראל עליון על כל גויי הארץ וזה בא אל הלבנון בה"מ כי כשבא נ"נ ולכד את יהויקים ויהויכין לקח מקצת כלי בה"מ. מפרשים:

פסוק יג
ויקח מזרע המלוכה. זה צדקיהו:
ואת אלילי הארץ. שרי הארץ לקח לערבון להיות ממלכה שפלה שתהיה נכנעת לנ"נ:

פסוק יט
ונתתיו בראשו. פירש"י זה סימוי עיניו של צדקיהו:

פסוק כ
ופרשתי עליו רשתי. אמרו רז"ל שברח צדקיה דרך מערה והזמין הקב"ה צבי הולך על המערה ממעל ורדפו הכשדים אחר הצבי לתפשו ובהגיעם לפתח המערה מצאו את צדקיה יוצא מן המערה ותפשוהו. וא"ש ופרשתי רשתי עליו דייקא על המערה שהיה הולך. והכשדים לא חשבו בזה ומאת ה' היתה זאת וז"ש ופרשתי רשתי עליו והגם שהכל מן השמים בזה ניכר מאד מעשה שמים ונעשו לו כמה נסים לרעה:

פסוק כב
ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה וכו'. פירש"י ז"ל דעל המשיח קאמר וכן תרגום יונתן ואפשר לרמוז כי ס"ת ולקחתי אני מצמרת הארז בגימטריא משיח בן דוד עם השלשה תיבות:

פסוק כג
ונשא ענף ועשה פרי והיה לארז אדיר. פי' שימלוך מלכות רב ולו יקהת עמים וז"ש ושכנו תחתיו כל צפור כל כנף כי אז כל ישראל יודו במלכות בית דוד וידעו כל עצי השדה מלכי האומות כי אני ה' השפלתי עץ גבוה נ"נ הרשע הגבהתי עץ שפל זרע דוד הע"ה. ואפשר לרמוז ונשא ענף ועשה פרי שיעסוק בתורה ומצות וכל מעייניו ליחד קבה"ו דוקא וזה רמז והיה לארז אדיר לארז גימטריא רחל היא מ' אדיר קב"ה בסוד אדיר במרום ה' כמ"ש בלקוטי האר"י ז"ל ועיין במאורי אור להרמ"ף ז"ל ור"ת והיה לארז גימטריא לאה שבה סוד תורה לשמה:

פרק יח

פסוק ד
הן כל הנפשות לי הנה כנפש האב וכנפש הבן לי הנה. כי הנפשות חלק אלוה ממעל ונפש האב ונפש הבן ממנו יתב' והנפש היא מצווה במצוות ולה יגיע השכר בקיום המצות או העונש בביטולם כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ורמוז בזהר חדש וז"ש הנפש החטאת

היא תמות וכן כתוב בתורה ואם נפש אחת תחטא ואשמה הנפש ההיא וכיוצא כי כל המצוות הם בנפש:

פסוק ה

ואיש כי יהיה צדיק ועשה משפט וצדקה. אפשר דרמז כי כל מעייניו של הצדיק בקיום התורה והמצות הוא ליחוד קב"ה ושכינתיה וזה רמז ועשה משפט ת"ת וצדקה מלכות כי כל מגמתו ליחד קובה"ו. ועי"ז אל ההרים לא אכל וניצול מע"ז ואל אשת רעהו וכו' וניצול מג"ע ואיש לא יונה וכו' אביזרא דש"ד דהגוזל כאלו גוזל נפשו. וזהו שנזהר מעבירות. וגם מקיים מצות לחמו לרעב יתן וכו' והיא מצות צדקה השקולה ככל המצות ונזהר לעשותה כתקנה וז"ש לחמו לרעב דייקא מה שאוכל הוא ולפעמים מה שהי"ל לאכול זה בעצמו יתן לרעב:

פסוק ז

ועירם יכסה בגד. הוסיף לומר בגד ולא הספיק לומר ועירם יכסה ללמד דהגם שהוא ערום והיה מספיק לו איזה דבר לכסות בשרו כי עירום הוא אבל הוא יכסה בגד חשוב שהיה עושה בשלם שבפנים:

פסוק ח

בנשך לא יתן וכו'. אפשר לומר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דכשהיה מגלח היה מכוין לקיים ל"ת לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך. וז"ש בנשך לא יתן ותרבית לא יקח. דאחר שהיה מקיים עשה דצדקה וכיוצא הוסיף לומר דהיה מכוין בנשך לא יתן ותרבית לא יקח על דרך שכתבנו משם הרב האר"י זצ"ל וז"ש מעול ישיב ידו דהיה מכוין לשמור ל"ת:

פסוק ט

בחקותי יהלך. הגם שאין להם טעם יהלך מעצמו כי כל חפצו לעשות נחת רוח ליוצרו: **ומשפטי שמר**. דהיה ממתין אימתי תבא המצוה לידו לקיימה כי בזה נמצא שקיים כל המצות וז"ש לעשות אמת כלו' לקיים התורה הנקראת אמת:

פסוק כט

ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אדני וכו'. צריך להבין מאי ס"ד דישראל לומ' לא יתכן דרך ה' הנשכח כדין לצד עילאה ימלל. וממאי דמשיב להם כ"י הדרכי לא יתכנו נראה דהיה קצת מקום לשאלתם ותשובה בעיא. ואפשר לומר כמ"ש המפרשים דיש סברא דאי אפשר לאדם לחטוא במזיד אם לא קדמו חטא בשוגג ואפשר דישראל הוו סברי הכי. כל קבל דנא שמיע להו את כל תוקף פורענותן של רשעים ואיש בעונו לפורענו"ת מוכן

לשלם נזק שלם על כן היו תמהים דלפום דינא תחילתו באונס וסופו בפשיעה פטור ואם כן דל מהכא רוב עונות ישראל. ותו דאיברא דמחסדו יתברך לשלם כל המצות הנגררות הגם דממילא מצוה גוררת מצוה אמנם דא עקא לשלם עבירות הנגררות דאי ממדת טובו לענין הטובה רב חסד מטה ומשלם המצות הנגררות לא מן השם הוא להעניש על עבירות הנגררות. וז"ש ואמרו בית ישראל לא יתכן דרך אדני דייקא דינא דמלכותא מדת הדין לשלם לרשעים לא אתנו יודע דרכי משפטו. ויען ה' הדרכי לא יתכנו דרכי תרתי משמע אם מה שאני מעניש על עבירות הנגררות. ואי תשלומי מזיד שבא על ידי שוגג. הלא דרככם לא יתכן כי טועים אתם והעיקר כסברא האחרת דאין זה מחויב מזה ומשכחת לה שוגג ואח"כ מזיד ויתכן מזיד ואח"כ שוגג לכן איש כדרכיו אשפוט כל אחד כפי מעשיו אדון אי מזיד קודם ואח"כ שוגג חייב ואם להפך יקל ענשו. ועוד שובו והשיבו מכל פשעכם אף הנגררים דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. אשר פשעתם בם דגם העבירות הנגררות אתם חייבים ועשו תשובה:

פרק יט

פסוק ב

מה אמך לביא. פי' מה מאד גדלה אמך כמו מה רב טובך:

פסוק ג

וילמד לטרף טרף אדם אכל. פירש רש"י ז"ל גוזל את ישראל כי ישראל נקראו אדם כמו שנאמר ואתנה צאן מרעיתי אדם אתם ולפי המשל כל חיה שטועמת טעם בשר אדם מתגרה באנשים לעולם עכ"ד והקינה היא שזה גרם שהסט"א טרפה ניצוצי הקדושה וחלק נפש ישראל דהנפש נקראת אדם כמ"ש בזהר הקדוש על פ' על בשר אדם לא ייסך. והסט"א טורפת ניצה"ק אדם אכל חלק נפש ישראל שנטמע בסט"א. ואפשר דרמז לכנסת ישראל כי ך' דמנצפ"ך היא ת"ק כידוע ואם כן אמך גימטריא ישראל. לביא גימטריא מ"ב עם הכולל דע"י שם מ"ב בכח התורה והמצוה הן מעלים ניצוצי הקדושה בין אריות הסט"א רבצה לברר ניצוצי הקדושה. בתוך כפירים המקטרגים רבתה גוריה דע"י התורה והמצוה המקטרגים המה כרעו ונפלו. אך ותעל אחד וכו' וקינה היא דמוחלפת השיטה:

פסוק ה

ותקח אחד מגוריה. הוא יהויקים ומספר והולך זר מעשהו ועד אחרון רצו להביאו לפני נבוכדנצר לאסור איסר למען לא ישמע עוד קולו אל הרי ישראל אמנם לא בא לבבל ולא לבית הסוהר אלא מת בדרך:

פסוק י

אמך כגפן וכו'. זה משל אחר מעין דוגמא של מעלה להוסיף ולהרבות נה"י דנפק:

פרק כ

פסוק ה

ביום בחרי בישראל. אפשר לרמוז במ"ש בספר התשב"ץ לתלמיד מהר"ם ז"ל כי ישראל בו רמוזים אבות ואמהות י' רמז ליצחק יעקב ש' רמז לשרה ר' רמז לרבקה רחל א' רמז לאברהם ל' רמז ללאה וכתב שם דלכך יעקב אע"ה נקרא ישראל שבו כלל האבות והאמהות ע"ש סי' תקמ"ה. ואני עני אומר שלכך אומתנו הקדושה נקראת ישראל שם רמז דהיא חוטר מגזע האבות והאמהות שעשו רצונו יתברך ואלים זכותם שירחם עליהם ה' עזרם ומגינם להם חומה מימינם. ועוד כתבו גורי האר"י זצ"ל כי ר"ת עשר ספירות כח"ב גג"ת נהי"ם גימטריא ישראל. ועוד כתבו ז"ל כי ישראל רמז לתורה כי הוא ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה. ועוד בסוד מה שמו ומה שם בנו. ולכל הדברות אפשר דז"ש ביום בחרי בישראל כי בחר בנו מכל הטעמים האמורים ראשון הוא דזכות אבות ואמהות חופף על גוזליו ירחף. וזאת שנית דנשמתנו ממקום קדוש מחצב הנשמות אצל האורות י"ס גימטריא ישראל. ואל השלשה שקבלנו התורה ונתקיים העולם והתורה רמוזה בשם ישראל. ורביעי בקדש ישראל כמ"ש בירושלמי בסוף ברכות ומה מי ששמו כשם ב"ו וכו' ע"ש והבן:

ואודע להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני ה' אלהיכם. אפשר במ"ש הרב ש"ך עה"ת דה' רחם עלינו והוסיף א' על שם אלהים והוא גימטריא אני ה' ובזה הוציאנו ממצרים עכ"ד וז"ש ואשא ידי להם לאמר אני ה' אלהיכם דהוספתי אחד על שם אלהים ונעשה אני ה' רחמים ובזה היתה יציאת מצרים כאמור. א"נ בהקדמה שכתבנו בכמה מקומות דבבין הבתרים נתן הארץ בתנאי גלות ארבע מאות שנה ובמילה נתן הארץ בתנאי קבלת אלהותו והו"ל כשני השטרות היוצאות על שדה א' דקי"ל אי בעי בהאי גבי אי בעי בהאי גבי וכשהיינו במצרים דעתנו היה לקיים שטר בין הבתרים להשתעבד ת' שנה. וכשראה הקב"ה שח"ו היו נטמעים שלח ע"י משה רבינו ע"ה שיקיימו שטר

המילה ויקבלו אלהותו. וז"ש ואודע להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר ר"ל חזרו בכם משטר בין הבתרים ותאמרו שאתם רוצים שטר המילה וז"ש לאמר אני ה' אלהיכם כלומר יאמר נא ישראל דרוצים שטר המילה ובזה יצאו לחירות וז"ש ביום ההוא נשאתי ידי להוציאם מארץ מצרים כיון שקבלו אלהותי אל ארץ אשר תרתי להם שאני חפשתי זכותם שיקבלו שטר המילה ויבואו אל הארץ:

פסוק ו

זבת חלב ודבש. ס"ת שבת שם רמז מ"ש רז"ל דאמרה תורה עתה ישראל מתעסקים זה בשדהו וזה בכרמו ותורה מה תהא עליה ואמר לה הקב"ה נתתי להם השבת שיעסקו בתורה וזה רמז הגם שהיא זבת חלב ודבש וישראל נטפלים בה יש שבת הרמוז בס"ת שהם יכולים לעסוק בתורה:

פסוק יא

ואתן להם את חקותי וכו'. אפשר דר"ל ואתן בדרך מתנה ולא דרך מקח שאם האדם קונה איזה חפץ יכול לבזותו ולאבדו כי כספו הוא. אמנם גדול שנתן מתנה אין למקבל לזלזל במתנה אחר שקבלה דנמצא מזלזל בנותן וז"ש ואתן להם את חקותי בתורת מתנה כדי שיכבדום ולא יזלזלו בם ועל שאר מצות שמעיות שיש להם טעם הודעתי אותם טעמי הדינים במדות שהתורה נדרשת. אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שידבק במקור החיים וכי תימא אין אדם צדיק בארץ וכו' ומה יהיה לנו אם חטאנו לז"א וגם את שבתותי נתתי להם וכו' ובזה יהיה לכם כפרה כי כל השומר שבת וכו' מוחלין לו:

פסוק לב

והעולה על רוחכם וכו'. יש מי שפירש דאחר שאמר חי ה' אם אדרש לכם אמר עם כל זה אף על פי שהרביתם לפשוע אעשה לכם לפנים משורת הדין כי לפי הדין הקב"ה מצרף מחשבת ע"ז למעשה מ"מ אני לא אעשה כן אלא והעולה על רוחכם מה שהיה במחשבתכם לעשות ולעבוד ע"ז היו לא תהיה חטא לכם מה שאתם אומרים להיות ככל הגוים וכו':

פרק כא

פסוק ב

שים פניך דרך תימנה והטף אל דרום וכו'. כיוין בזה דעונות ישראל מהפכים מדת רחמים למדה"ד וידוע שדרום מדת חסד וידוע דכל השפע היה בא מירושל' מבית המקדש לעולם ועתה נהפוך הוא שים פניך דרך דרום שהוא חסד להנבא על חרבן ירושל'

שרש השפע והברכה ואח"כ הנבא פורענות אומות העולם שעל ידי שהשפע יפסוק מירושלם גם האומות אחרות שהיו נשפעות על ידה ילקו. מפרשים:

פסוק ח

והכרתי ממך צדיק ורשע. יש מי שפירש על דרך מה שאמרו כי מפני הרעה העתידה לבא נאסף הצדיק כדי שלא יגין על הרשע:

פסוק יב

והיה כי יאמרו אליך על מה אתה נאנח. כלומר לפי מה שאתה מתנבא רעות גדולות מאד על מה אתה נאנח באופן זה דאנחה שוברת חצי גופו של אדם היה צריך שתעשה יותר ויותר מאנחה זו. והשיב אל שמועה כי באה זהו בעבור השמועה לבד שעתיד להיות. אך ונמס כל לב ורפו כל ידים וכו' כאשר הנה באה ונהייתה אז ודאי אינו מספיק אנחת חצי גופו ושבר מתנים כמו שאני עושה עתה:

פסוק טו

למען טבח טבח הוחדה למען היה לה ברק מורטה. אפשר דכשם שהם הגדילו פשעים ולא סגי להו אלא שהיו שמחים בעבירות והשמחה בעבירה הוא עון אחר כמשז"ל לרמוז זה החרב הוחדה וגם מורטה שתהיה בתכלית שלמות החרב שהיא חדה ולה ברק. וההורג יהיה לו שמחה ונחת בהריגה:

פרק כב

פסוק ג

עיר שופכת דם בתוכה. פירוש בפרהסיא לעין כל וגדולה היא העבירה בפרהסיא שפורק עול ומחטיא אחרים שלמדים ממנו. לבא עתה להנאת שעה א"נ דהגם דיודעת שיבא עתה ליענש אינה נמנעת לעשות העבירה. ועשתה גלולים עליה לטמאה גלוי עריות וע"ז שנקראו טומאה וש"ד אמר בפירוש. מפרשים:

פסוק ה

טמאת השם רבת המהומה. אפשר דלפעמים העולם אומרים ואינו אמת או יש בענין אמת אך אינו אלא מקצתו על דרך שפירשו הראשונים ז"ל זעקת סדום ועמורה כי רבה ולא תאמר שהזעקה אין כלה אמיתית אלא הוא הפלגה לז"א לא כי אלא וחטאתם כי כבדה מאד מהצעקה. וכן יש לפרש טמאת הש"ם וכ"ת הוא גוזמא ואינו אמת לז"א רבת המהומה הרעשת קול מכל הרעות וצודק השם שקורין טמאת השם:

פסוק כד

ארץ לא מטוהרה היא לא גושמה ביום זעם. תרגם יונתן לא אתעבידו בה עובדין טבין דיגנון עלה ביום לווט. כגון הצדקה שמהפכת מדת הדין למדת רחמים ורז"ל נחלקו בהאי קרא אי ירד מבול לארץ ישראל או לא ירד וזה תלוי אי קרא כפשטו בנחת או הוא בתמיה כמ"ש בזבחים ומה שיש להעיר על זה מפ"ק דקדושין אני בעניי כתבתי בקונטריס פתח עינים בס"ד ואין כאן מקום להאריך בענין זה:

פסוק כה

קשר נביאיה בתוכה. אפשר דהיו מתנבאים כלן בסגנון אחד ומזה היה להם לידע דהוא שקר שהם רואים קשר והוא אותיות שקר:

פסוק כו

כהניה חמסו תורתי. שעשו התורה קרדום לחפור בה ולא סגי דעברו על חק התורה אלא שהיה חמס:

פסוק ל

ואבקש מהם איש גודר גדר. להוכיחם או להתפלל עליהם להצילם מן הגזרה וז"ש בעד הארץ לבלתי שחתה ולא מצאתי:

פרק כג

פסוק ג

במצרים בנעוריהן זנו שמה מועכו וכו'. אפשר במ"ש רז"ל דבמצרים עע"ז אך היה בשוגג והי"ל דין ישראל דאם עע"ז בשוגג פטור וכמו שהשיב הקב"ה למקטרג ומבואר הטב באורך בריש ס' פרשת דרכים דף ג' עש"ב וז"ש במצרים בנעוריהן זנו אך מסיבה שהיה בשוגג והי"ל דין ישראל לא נחשב להם עון ע"ז לגמרי אלא להתחלת זנות וז"ש שמה מועכו וכו' בתחילת זנות:

פסוק ד

אהלה הגדולה. על שם אהל מועד אשר בשילה בחלק אפרים. ואהליבה על שם בית המקדש אשר שם קבע להשראת שכינתו לעולם וז"ש אהלי כביכול בה וזו ירושלם:

ותהיינה לי. אפשר לומר דברגז רחם יזכור דכל מקום שנאמר לי אין לו הפסק לעולם וכביכול אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. ורמז כאן דלימים עוד לי אין לו הפסק ועוד ישובו לו יתברך. ורמז גם כן שהיו לו קודם שנחלקו ולכן אמר ותהיינה לי ותלדנה בנים ובנות. ואח"ז קראו בשמותם שומרון וירושלם:

פסוק יא

ותרא אחותה ותשחת עגבתה. כי עוד גדלה אשמת יהודה אחת דעין רואה כל אשר אירע לאהלה ולא יראה ולא פחדה לשוב בתשובה וזאת שנית כי יושבת במקום הקדש ובשבילה יחרב ונחרב העולם:

פסוק לז

וגם את בניהן אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה. כמ"ש רז"ל שהכומרים מהמולך היו אומרים לאדם בשם הע"ז שיקריב איזה בן למולך והיה בוחר באותו בן שנתן בבית הספר והיה מקריבו לשרפו במולך וז"ש וגם את בניהן אשר ילדו לי שהיו מיוחדין לי לתורה לא בחרו מבניהם כי אם אותם להעביר למולך. ועוד שביום ההוא היו באים למקדשי להקריב קרבן ונחשב להם שטמאו את מקדשי שמראים כאלו איני יודע מה שעשו ואת שבתותי חללו שאשת כהן מנאפת ויולדת בן מאיש זר ואומרת שהוא מבעלה ומקריב בשבת והוא חילול שבת שאינו כהן:

פסוק מג

ואומר לבלה ניאופים עתה יזנו תזנותיה. שבהיות שהזקינה בניאוף היה נראה דיסורו בזקנתה זנוניה אבל היא כמו שהיתה וז"ש והיא ר"ל כמו שהיתה. מפרשים:

פרק כד

פסוק ב

כתב לך את שם היום וכו'. פירשו המפרשים שהוא בבבל וכותב שם היום וכשיבא המגיד שכן היה בו ביום יאמינו לנבואתו ולתוכחתו. גם להראות חסדי המקום שנשאר כמה זמן במצור והיו יכולין לשוב. אלא שאמר משל שפות הסיר להראות שהזמן קרוב כדי שיתפחדו וישובו:

פסוק טז

את מחמד עיניך במגפה. סימן לבית המקדש שהוא מחמד כל עין שיחרב ואמר הנני לוקח ממך דייקא דאין האשה מתה אלא לבעלה. ורבינו האריז"ל פירש כי יחזקאל היה משרש קין שהרג להבל ולקח תאומתו היתירה וכבר ביארנו כי היה קורבה גדולה לקין עם התאומה היתירה כי היתה בחלקו ובמקומו לכן יחזקאל לקחה כי בחלקו היתה אלא שאינה אשתו ממש. ולכן מתה אשתו שהיתה בסוד תאומה יתירה ואז נתקן מאותו העון שהרג להבל על התאומה ההיא ע"כ דברי רבינו האר"י ז"ל והרב האריך בסוד יחזקאל ובעניני קין ע"ש:

פסוק כז

ביום ההוא יפתח פיך את הפליט וכו' והיית להם למופת. כי כשיבא הפליט ויראו כי כל דבריך אמת יהיה לך פתחון פה ויקבלו תוכחותיך ואז יאמינו לדבריך כמו שמאמינים במופת ואז ידעו כי אני ה' הנאמן במאמרו ומקיים דבר. ואפשר דמ"ש וידעו כי אני ה' כי רחמתי עליהם וח"ו לא היה כליון חרוץ כמו שהיו ראויים וזהו כי אני ה' גימטריא פ"ז אחד יותר על אלהים הוא רחמים ובזה היה יציאת מצרים כמ"ש הש"ך ז"ל:

פרק כה

פסוק ב

אל בני עמון וכו'. הם השתדלו עם נבוכדנצר שיבוא לכבוש ירושלם כמ"ש בגמרא ואחר כך שמחו מאד על חרבן בה"מ ועל חרבן ירושלם ועל גלות יהודה כדמפרש והולך. ועל זה לקו שיבואו מדי ופרס ויירשו ארצו כמ"ש לבני קדם למורשה. ואפשר דכנגד מה ששמח על חרבן בה"מ רבה שהיתה עיר המלוכה תחרב ותהיה לנוה גמלים. ועל ששמח על חרבן אדמת ישראל שאר ערי עמון יחרבו ויהיו למרבץ צאן. ועל ששמח על גלות יהודה אמר ונתתיך לבז לגוים והכרתיך וכו' והאבדתיך וכו':

פסוק ו

יען מחאך יד ורקעך ברגל וכו'. זה סימן לשמחה גדולה. וגם כן הם סימנים לצער כמ"ש לעיל סי' ו' אבל אין ענינם שוה:

פסוק ח

יען אמר מואב ושעיר ככל הגוים בית יהודה. פי' שהם תחת המזל ככל הגוים ולא ה' פעל כל זאת על עונם לכן ילקו מואב ושעיר כדמפרש והם בעצמם יכירו כי מאת ה' היתה זאת להם לשלם גמולם וז"ש וידעו את ה' וישראל על עונם באו לזה ולא כאשר חשבו:

פסוק יד

ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל. וכו'. לעתית לבא כשיבא המשיח ב"ב:

פסוק טו

למשחית איבת עולם. עשו כל כך אכזריות כאלו היו שונאים והרעו להם ישראל ושקר ענו רק רוע לבבם ושנאה מחמת קנאה ולכן יקבלו ענשם כדמפרש ואזיל:

פרק כו

פסוק א

בעשתי עשרה שנה באחד לחדש. יש מי שפירש שהיה בתחילת השנה ביום ראשון ומשו"ה לא פירש החדש בכתוב דסמך שנבין דבאומרו עשתי עשרה שנה לחוד יספיק מאחר שלא זכר החדש:

פסוק ב

אשר אמרה צור וכו'. זו היתה סמוכה לצידן קרובה ליפו שהיא ארץ ישראל וכתב מהר"י אבראבניל ז"ל כי עיר ויניציא אחר שנאבדה צור בנאוה מעין דוגמא של צור ואפשר שבאו שם מילידי צור:

על ירושלם האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי אמלאה החרבה. פירוש ששמחה על חרבן ירושלם כי היו הולכים שם כמה סחורות ואחר החרבן ילכו לצור וז"ש אמלאה החרבה דלא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלם. ובתחילה נתנבא על עמון ומואב ושעיר ששמחו על חרבן ירושלם בלי סיבה כי אם מאכזריות ורוע לב ושנאה מחמת קנאה. וילכדו בנאונם וסידר לכל א' פורענותו. ועתה אומר דאפי' צור שהיה לך קצת סיבה גופנית לשמוח שיבואו לה הסחורות גם היא תלקה כדמפרש ואזיל ובזה קרבה פקודת עונותיה ועונות מלכה כמו שמבאר והולך:

פסוק יב

וללו חילך ובזזו רכולתך. במקום מה שחשבת שכל הסוחרים יבואו אליך ישללו חילך וכו' וכלפי מה ששמחת על חרבן ירושלם יושבתו המון שיריך וכו':

פסוק כ

ונתתי צבי בארץ חיים וכו'. במקום אשר חשבה צור שהיא תתמלא מחרבן ירושלם ותהי להפך שהיא תאבד לגמרי. וה' ברחמיו ירחם על ירושלם כדכתיב בונה ירושלם ה' ותהיה בה הוד והדר וז"ש ונתתי צבי בארץ חיים:

פרק כז

פסוק ב

ואתה בן אדם. אפשר לרמוז דכשאומר ואתה בן אדם היינו שיכוין להמשיך החסדים לת"ת שרומז אות ו' ופירשו בזהר הקדוש כי תיבת אתה הוא חסד בסוד אתה כהן לעולם

וז"ש ואתה להמשיך לת"ת חסד ויכוין ליחד שם ב"ן עם שם מ"ה שהם קבה"ו וז"ש ב"ן אד"ם וא"ש ההי"ב:

שא על צור קינה. אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל בכונת עלינו לשבח דבאומרו שהם משתחוים להבל וריק וכו' שמזכיר גנות הקליפות הוא מכניעם ואפשר שזה טעם זכירת עמלק דכתיב כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק דבזה הוא מכניע קליפת עמלק ובזה פירשתי בעניותי איזה מאמרים לרז"ל בדרושים בס"ד. ועתה אפשר שלכן היה דבר ה' אליו שא קינה על צור וכו' כי בזה מכניע הקליפה הקשה של צור באמור נפילתה וכשלונה. וכיוצא בזה יש לומר במקומות אחרים:

פסוק ג

את אמרת אני כלילת יופי. שכלולה בכל מיני יופי ועל רוב גאותה וזדונה בעושרה יאבד העושר ההוא בענין רע והיא וכל אשר בה לטבועין נתנו בלב ימים. וכתבו ז"ל את אמרת לעצמך אני כלילת יופי אבל ציון כל העולם אומרים שהיא מכלל יופי:

פסוק ה

ברושים משניר. פי' רש"י ז"ל לפי שהיתה בנויה בים ובים אבדה המשילה הנביא לספינה שהיא משובחת שהכבידו משאה בתוכה וטבעה ברוח קדים:

פרק כח

פסוק ב

אמר לנגיד צור. יש מי שפירש שהוא עצמו מלך צור כי נגיד הוא מלך:

מושב אלהים ישבתי. רז"ל אמרו שעשה ז' רקיעים בתוך הים והשביעי של זהב שלשה אלפים ות"ק אמה וכו' והביאו בילקוט ע"ש ותראה פלאות:

פסוק כה

בקבצי את בית ישראל וכו'. אפשר במ"ש רז"ל דגליות ישראל הם לברר ניצוצי הקדושה גם כתבו המקובלים דניצוצי הקדושה הם נקראים עינים. וז"ש בקבצי את בית ישראל מן העמים ארצות הסט"א אשר נפוצו בם כלומר שהוצרכו לזה הגלות יען אשר נפוצו בם פי' דנשמות קדושות נתפזרו בהם. וכשישראל יתקבצו הוא גמר הברור ונקדשתי שיחזרו לקדושה אותם ניצוצות אשר שבו והיו לעינים להם וז"ש לעיני הגוים הם ניצוצי הקדושה אשר היו לגוים לעינים עתה יצאו לאורה וישבו על אדמת"ם רמז לניצוצי הקדושה שיעלו ויבואו בשכינה וזה שאמר על אדמת"ם והיא השכינה שהיא בסוד אדמה אשר נתתי אותה לעבדי ליעקב שהשכינה נתן ליעקב אע"ה א"נ אפשר ונדקדק דהול"ל אשר נפוצו

שם. ולא אשר נפוצו בם ואפשר דמיירי על השרים העליונים אשר שלטו בנפשות ישראל ונפוצו בם דייקא ועי"ז גלו תחת האומות אשר השרים מושלים עליהם. וברוב רחמיו יתברך בגאולה העתידה במהרה בימינו יפקוד ה' על צבא המרום וז"ש בקבצי את בית ישראל מן העמים הם השרים של מעלה אשר נפוצו בם ממש ונקדשתי ב"ם על ידי שם מ"ב כי הוא המעלה ניצוצי הקדושה כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל. א"נ במ"ש מהרימ"ט ז"ל דבמשכן ובמקדש היו ארוסין וקדושין על תנאי לשמור התורה ולהיות כי התנאי לא נתקיים פקעי קדושין ובגאולה העתידה יהיו קדושין חדשים ונשואין זהת"ד וז"ש בקבצי את בית ישראל בית דייקא נמשלה לאשה וכי תימא פקעי קדושין לז"א ונקדשתי בם לשון קדושין שאקדשם מחדש ויהיו נשואין:

פרק כט

פסוק ב

והנבא עליו ועל מצרים כולה וכו'. מאי דאמר כולה חוץ מהפשוט דעל האומה קאמר אפשר לומר דנקט כולה לשון נקבה כמ"ש הרב יערות דבש דף ט"ז דשר מצרים נמשל לנקבה כמש"ה לסוסתי ברכבי פרעה. וכנגד שר מצרים נולדה יוכבד והשלימה לע' נפש ולכן פרעה אמר וכל הבת תחיון לכבוד השר שלהם ע"ש באורך. ובזה א"ש ועל מצרים כולה לשון נקבה. ועדין צריך להבין אמאי לא כלל פרעה ומצרים בבת אחת ועשאן לשתי חלוקות ואפשר במ"ש בשמ"ר פ"א ויצו פרעה לכל עמו באותה שעה כנס פרעה לכל המצריים ואמר אליהם השאילו לי את בניכם ט' חדשים שאשליכם ליאור וכו' ופירש הרב ידי משה ז"ל שהיאור היה ע"ז של פרעה והמצריים עובדים למזל טלה ע"ש ומשו"ה חלק הנבואה דפרעה לבד היה עובד ליאור ומשו"ה עונשו המשילו לדגים ונתתי חחים בלחייך וכו' ולמצרים אמר והכרתי ממך אדם ובהמה שיכרתו הטלאים והעובדים:

פסוק ח

הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה. אפשר במ"ש אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה וכתבו המפרשים דבמדת הדין פוגע בנפשות תחילה. גם אמרו רז"ל דהא דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה היינו בישראל אבל בגויים פוגע בנפשות תחילה וז"ש כה אמר אדני אלהים שהוא מדת הדין והכרתי ממ"ך דייקא אדם ואח"כ בהמה ופוגע בנפשות תחילה וזהו במדת הדין וגם ממ"ך גויים:

פסוק כא

ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל. פירש"י ז"ל דקאי אמה שאמר לעיל מקץ מ' שנה אקבץ את מצרים ואז יתחיל מלכות פרס שיהיה צמיחת קרן לישראל וביאר החשבון עש"ב ולך אתן פתחון פה שיראו שנבואתך מתקיימת ואתה יכול להוכיחם ולהחזירם בתשובה כי אז יאמינו לך ויטו אזן לדבריך כי נאמן אתה ומוחזק בעיניהם:

פרק ל

פסוק ג

כי קרוב יום וקרוב יום לה'. אפשר במשז"ל דרשעים מהפכים מדת רחמים למידת הדין וז"ש כי קרוב יום פורענות מדת הדין. והחידוש הוא וקרוב יום פורענות לה' שהוא מדת רחמים ונהפך למדת הדין. א"נ אפשר דלמעלה אמר אצמיח קרן לבית ישראל כי ברב רחמיו תמיד חושב לרחם עלינו וזה רמז כי קרוב יום של פורענות למצרים. וברגז רחם יזכור להטיב עם ישראל וז"ש וקרוב יום לה' מדת רחמים לרחם על ישראל ולהטיב עם ישראל ככל צדקותיו:

פסוק ט

והיתה חלחלה בהם כיום מצרים כי הנה באה. פירוש כיום מצרים שנלכדה והיתה חלחלה בכוש על דרך אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי וכן משנלכדה מצרים כוש מזלה חזי שגם עליה תעבור כוס ונתקיים וז"ש והיתה חלחלה בהם כיום מצרים כי הנה באה בפועל ומזלה חזי כשנלכדה מצרים:

פסוק יז

בחורי און. בחורי כמשמעו ואון שם עיר ואפשר שהוא און הכתוב בתורה כהן און. ופי בסת תרין מילין כתיבין וקריין מלה חדא והיא שם עיר:

והנה בשבי תלכנה. פי' נשי הבחורים הנז' ברישא דקרא. דברי אמת כ"י להרב מהר"ר שלמה עדני ז"ל. ורש"י ז"ל פירש והנה בשבי תלכנה שתי המדינות און ופי בסת עכ"ד ודעתו ז"ל כי הבחורים לבד נהרגו ושאר יושבי השתי עיירות ילכו בשבי:

פרק לא

פסוק ג

ובין עבותים היתה צמרתו. פירש רש"י ז"ל ממדרש אגדה מהיכן זכה לגדולה אשור לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנאמר מן הארץ ההיא יצא אשור כשנעשו כל באי עולם

קלייעה אחת לבא בעצה למרוד בו יתברך אז היתה צמרתו נראית לעצמה ולא נשתלשלה עמהם מים גדלוהו תהום רוממתהו על ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי נינוה מן החמס אשר בכפיהם:

פסוק ה

ותרבנה סרעפתו. כתיב בלא יו"ד וקרינן ביו"ד אבל בב"ד הגדול וס' כ"י מלת פארתו שבזה הפסוק הוא שכתוב בלא יוד. פארתו ממים ותחת פארותיו אלו השנים לבד נכתבו אלף קודם לריש ושארא ריש קודם לאלף והראשון לבד נכתב חסר יו"ד. דברי אמת להרב מהר"ש עדני ז"ל כ"י ועי' במנחת שי:

פסוק יא

ואתנהו ביד איל גוים. לבני ארץ ישראל חסר יו"ד ולבני בבל מלא ובדפוסים ישנים וספרים כ"י מדויקים מלא יו"ד ויש לתמוה עליהם דאנן בחלופי המקרא לאו בתר בני בבל גרירנא ושמא עשו כן לסיבה. כן כתב הרב מנחת שי ז"ל והרב דברי אמת ז"ל הביא שתי הנוסחאות:

עשו יעשה לו ברשעו. אפשר במ"ש הרב עיר וקדיש הרמ"ע ז"ל במאמרות דהגוים אין להם תשובה ונתקשה מנינוה ותירץ דלא הועילה תשובתם לכפר העונות ולמחותם רק לפי שעה התשובה עכבה הפורענות ע"ש באורך. וכתבו המפרשים דהטעם דדוקא לישראל מועלת התשובה דאנחנו יש לנו דין בנים ואב שמחל על כבודו מחול לא כן הגוים דאינם בנים רק עבדים ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. ולכן הגוים ז' מצות יש להם ותו לא ואי אמרת דיש להם מצות התשובה הם ח' מצות. ובזה א"ש קראין לפי של מעלה רמז ששמע לקול יונה בן אמיתי בנינוה במ"ש רש"י ז"ל מרז"ל והבאתיו בסמוך. לזה אמר עשו יעשה לו ברשעו כלומר דמה שנכנעו ושבו כלם בתשובה לא הועיל כי אם לזמן ובסוף עשו יעשה לו כרשעו ממש ועון עצמו אינו נמחק:

פסוק יח

אל מי דמית בכבוד ובגודל וכו'. שב אל פרעה כמו שהתחיל אל מי דמית בגודלך הנה אשור וכו' וחתימה מעין פתיחה אל מי דמית בכבוד ובגודל ואפשר דאמר בכבוד כלפי שתים זו שהי"ל דפירש מעצת דור הפלגה ושב לנבואת יונה ובגודל שהיה גדול מאד ובשתים לא עלתה לו להנצל מהפורענות וכ"ש אתה:

פרק לב

פסוק ב

שא קינה על פרעה מלך מצרים. י"מ שפירש דגבי צור כתיב שא קינה על מלך צור ולא הזכיר שמו וכאן הזכיר שמו לפי שהיה לו מעלה מצד עצמו א"נ דשם פרעה אינו שם העצם אלא כל מלך מצרים שמו פרעה ולכן כאן הזכיר שם המלוכה עכ"ד. ואפ' במ"ש המפרשים שהיה מתגאה בשם פרעה על משה רע"ה כי פרעה הוא יוד יתר על משה והוא יוד אות של קין ולכן זכר שם פרעה שנתגאה בשמו. א"נ אפשר במ"ש הרב ש"ך ז"ל דפרעה גי' נחש עם ג' תיבות פרעה מלך מצרים ע"ש ולכך הזכיר שמו שילקה כמו הנחש. א"נ דרך רמז שא קינה גימטריא קיא פרעה דהיה עושה עצמו אלוה והיה הולך לעשות צרכיו בבקר כמשז"ל על פ' הנה יוצא המימה וא"ש קיא פרעה גימטריא שא קינה ולכן הזכיר שמו להעיר במספר שא קינה:

כפיר גוים נדמית וכו'. נשא על פרעה בפני עצמו קינה שהיה עונש פרטי לו שלא ישוב לכתר המלוכה כמו שהיה כי אם ממלכה שפלה ולהיות שהיה סבור שהוא מושל בים וביבשה וז"ש סברת שאתה כמו כפיר ביבשה וגם כתנים בים על כן ופרשתי את רשתי כמו שפורשין לחיות ביבשה וגם והעלוך בחרמי כמו שפורשין לדגים בים:

ותדלח מים וכו'. מעין דוגמא למכות אשר עשו משה ואהרן גם עתה ילקו בהם וכאשר ישמעו ממכות אלו ואז נבהלו מאד וכמו שלקה היאור כמו כן ותדלח מים ברגלך. והשכנתי עליך כל עוף השמים דמיון לארבה. והשבעתי ממך כל חית הארץ דומה לערוב. והשקתי וכו' מדמך נגד הדם. ונתתי חשך כמשמעו. בעופפי חרבי הוא הדבר. והאבדתי את כל בהמתה נגד הברד. ושדדו את גאון מצרים נגד וינצלו את מצרים. מפרשים:

פרק לג

פסוק י

אמור אל בית ישראל וכו' כי פשענו וחטאתנו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה וכו'. פירש מורינו הרב מהר"ר יצחק הכהן ז"ל במ"ש פ"ק דע"ז דף י"ז מאן דפריש ממינות מיית וה"ה לעבירה דאביק בה טובא ופי' רש"י (כפי נסחא אחת) אם שבין ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם או גזרת מלך עליהם למות עכ"ל ומשמע דלטעם דממהרין למות מתוך צרה וכפיית היצר יש תקנה לשוב מעט מעט בהדרגה. והנה ישראל הוו אביקי טובא בעבירות וחיישי דמאן דפריש מיית וז"ש כי פשעינו וחטאתנו עלינו דייקא

דקיימי עלן יחדיו ידובקו ובם אנחנו נמקים אי מטעם דקשה לפרוש מתוך כפיית היצר ואי מטעם גזרת מלך ואיך נחיה דמאן דפריש מיית. לכן היה דבר ה' אמור אליהם חי אני אם אחפוץ וכו' כלומר טעם גזרת מלך אינו אמת דאדרבא רצוני בשוב רשע וחיה. וטעם משום כפיית היצר יש תקנה לשוב מעט מעט וז"ש שובו שובו מעט מעט בהדרגה. ותו דכל זה ביחיד אבל בצבור נפיש זכותייהו ויכולים לשוב תכף כמ"ש המפרשים וז"ש ולמה תמותו בית ישראל כי אתם רבים וזוהי התמיהא דבצבור לית לן בה. א"נ אפשר לומר דאנחנו יש לנו עם השי"ת כביכול דין אשה ובעלה כמבואר מכמה כתובים ומאמרי רז"ל ופסק הרמב"ם פ"י דשגגות דהבעל חייב להביא כל קרבנות שהאשה חייבת. וכפי זה כביכול משתדל בכפרתנו וז"ש שובו שובו דאני חפץ ורוצה בכפרתכם דהבעל חייב בקרבנות אשתו וק"ו שרצונו שתשוב וישתדל בזה וז"ש ולמה תמותו בית ישראל בית דייקא:

פסוק כד

אחד היה אברהם וירש את הארץ וכו'. אפשר במ"ש הרב מהר"ם אלשיך ז"ל על פסוק זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וכו' שאמרו במדרש אלו אכלו האבות פירות מעשים בעה"ז מה היו מניחים לבניהם בעת צרה. וזה אומרו יתברך לזרעך נתתי וכו' כדי להניחם מתנתם לבניהם אחריהם שאם לא יזכו לנחול הארץ בזכות עצמם יזכו בזכות אבות וז"ש זכור לאברהם וכו' אל תעשה כאלו לישראל אתה מטיב כי אם לאבות עצמם אשר נשבעת להם בך כלומר לתת להם ואח"כ ותדבר אליהם ארבה את זרעכם והארץ הזאת אשר אמרתי לתת לכם בעצמכם אתן לזרעכם במקומכם כאלו נתתי לכם ולכן גם בהעדר זכותם ונחלו לעולם ואם תאמר הצדיקים שבהם תורישמו ידי את הארץ לז"א ותדבר אליהם ארבה את זרעכם לומר כי אחר שתרבה אותם תתן להם את הארץ זהת"ד. ואפשר שזה כונתם באומרם אחד היה אברהם כי מאחר שהוא יתעלה נשבע לתת לו את הארץ ולא נתנה כונתו שגם שבניו לא יזכו בעבורם יקחו אותה במקומו וכי תימא צדיקים יירשו ארץ כבר הבטיחו ה' להרבות זרעו ולתתה לרבים וז"ש אחד היה אברהם וירש את הארץ הוא בעצמו כי מה' היתה לו והוא לא לקחה ואנחנו רבים לנו נתנה במקומו ואנו יורשים אותה בהיותנו רבים כמ"ש וארבה את זרעכם ואף שאין אנו כדאים במקומו אנו יורשים וכדי שלא נאמר צדיקים יבואו בה לז"א ואנחנו רבים לנו נתנה כי הוא אמר לתת הארץ בהיות זרע אברהם רבים כמ"ש הרב מהר"ם אלשיך ז"ל. ועל זה השיבם דהם עובדי ע"ז ומגלי עריות וש"ד היש ס"ד שהם ירשו את הארץ וכדמפרש

והולך. ועוד שזה הבל שכבר נתנה הארץ לישראל בזכות אבות ובנו בית המקדש ועל עוצם עונם נחרב הבית וגלו ואיך הם יירשוה בהיותם מלאים עונות רבות מאד:

פרק לד

פסוק ב

הנבא על רועי ישראל וכו'. פירש הרב בינה לעתים ז"ל כי הרועים נתחלפו בעצמם ממה שהם כי במקום היות הרועים הם רועים את הצאן ומשגיחים עליהם לכל המצטרך להם ולבקש טובתם היה הדבר בהפך כי הצאן ירעו את הרועים. כי הצאן מפרנסים הרועים כי אוכלים חלבם ולובשים צמרם ונמצא שהרועים הומרו שתחת היותם הם פועלים הם מתפעלים אמנם הוא יתברך מבטיח לישראל הנני אני לעולם אני אהיה מה שאני בעצמי ולא אשתנה ולא אתחלף ח"ו כי אני אהיה הרועה והמשגיח על צאני לטובתם ואקבצם ואביאם אל אדמתם:

הוי רועי ישראל. שאתם היה לכם לרעות צאני ולהוכיחם ולהדריכם דרך ישרה ולהשגיח עליהם ועל מעשיהם כמו שעושה הרועה נאמן ואתם לא עשיתם כן אלא הנחתם לעשות רע על ידי שאתם בעצמכם עשיתם כמותם ולא יכולתם להוכיח ומעלה עליכם כאלו אתם הרגתם אותם בידים ועוד האריכו המפרשים:

פסוק כג

והקימותי להם רועה אחד וכו' את עבדי דויד וכו'. הוא מלך המשיח. ואפשר דבתחילה כתיב עבדי דויד מלא יו"ד רמז שיבא לו נשמה מיחידה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל. אך הוא יהיה עניו ולא יתנהג בגדולה ולרמוז זה כתיב אח"כ ועבדי דוד חסר יו"ד להורות שלמותו וז"ש נשיא בתוכם ולא עליהם:

פסוק כה

וכרתי להם ברית שלום והשבתי חיה רעה מן הארץ. אפשר דיתרבה השלום ויתבטל עשו שהוא גימטריא שלום וז"ש והשבתי חיה רעה מן הארץ. ור"ת חיה רעה מן הארץ חרמ"ה דעשו יהיה לחרמה:

פסוק לא

ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. כלומר הגם שתקראו צאן מה רב טוב שאני אהיה הרועה ואתן צאני. ואפשר רמז שתמיד תכוונו ליחד שם הויה אדני יחוד קבה"ו ע"י ן' ש"ב בשפע חכמה שהוא יוד וז"ש צאני צא גימטריא הויה אדני נון יוד רמז לחכמה ובינה וא"ש ההי"ב. ואפשר עוד שרמז שיהיו ענוים ויסתכלו אדם ר"ת אפר דם מרה אתם

אמת שיעסקו בתורה שהיא אמת ואז אני אלהיכם איחד שמי עליכם דהני בי תרי הם יסוד הכל הענוה ועסק התורה כנודע מרז"ל. ואפשר דרמז ואתן צאני אתם תהיו בעיניכם שאתם צאן אפילו שאתם במדרגה עליונה אדם אתם אפ"ה תהיו ענוים ותחשיבו עצמכם כאלו אתם צאן ובזה אני אלהיכם ותהיו מרכבה לשכינה:

פרק לה

פסוק ג

כה אמר ה"א הנני אליך הר שעיר וכו' ונתתיך שממה. אפשר לרמוז לפק"ד שזה מדבר כשיבא המשיח ב"ב ואז יקים סוכת דוד וידוע שהמ' נקרא שער ובסוד אבא יסד ברתא יש יוד וא"כ שער יו"ד בזה יתבטל שעיר. גם שעיר גימטריא שרף לרמוז שישרף בגהנם. והמ' נקראת שפה וכשיהיה עילוי לשכינה בביאת המשיח תהיה שעיר שממ"ה בכח שפ"ה:

פסוק ו

דם שנאת. פירש"י שביזה את הבכורה שלא להתלכלך בדם קרבנו' וי"א דם מילה וי"א אחיו שהוא דמו ובשרו:

פסוק י

יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה וה' שם היה. כי אדום סבר דישראל ירשו ארץ ישראל מאברהם יצחק ויעקב ועתה שגלו אין יורש קרוב מעשו ולכן אמר שני הגוים יהודה ואפרים ושתי הארצות ירושלם ושומרון לי תהיינה. והוא שטות שהם גלו לזמן. וה' שם היה דשכינה לא זזה מכותל מערבי וזה אות שעתידין לחזור ויבנה בית ה' ב"ב והוא הרשע דביזה את הבכורה ושנא את קרבנות איך ס"ד ליקח ירושלם וגם שנא דם המילה ואיך ערל יבא שם. מפרשים:

פסוק יד

כשמוח כל הארץ שממה אעשה לך. אפשר כשיקים סוכת דוד שנקראת שמחה ויהיה שמחה בעולם כי משיח אותיות ישמח. ומשי"ח יהיה נשפע משם הוי"ה ובכח זה תהיה שעיר שממ"ה. ואפשר דרך הלצייי במ"ש ז"ל דכשיבא משיח יעקב יקח אות וי"ו מעשו ויהיה יעקוב מלא וישאר עשו עש. וז"ש שממה אעש"ה לך דבמקום עש"ו גימטריא אעשה תהיה שממה שיקח יעקב אות וי"ו וישאר עש.

פרק לו

פסוק יז

בית ישראל יושבים על אדמתם וכו' כטומאת הנדה וכו'. אמרו בתנחומא סוף פ' טהרה הקב"ה מדמה טומאת ישראל לטומאת הנדה שנטמאה ונטהרת כך הקב"ה עתיד לטהר את ישראל שנאמר וזרקתי עליכם וכו' דבר אחר כטומאת הנדה ולא כטומאת מת שהמת בבית אין כהן נכנס לשם שהוא מטמא אבל נדה נכנס עמה לבית וכו' כנדה משלן שהכהן עובד עמה בבית כך הקב"ה שורה שכינתו עם ישראל וכו' ע"ש ומדברי התנחומא מוכח הפך מ"ש הראב"ד משם ס' המקצעות דאסור לכהן למיעל בבית דיש נדה וצ"ל כמו שצדד הראב"ד דס' המקצעות במקדש קאמר דמזכיר השם ככתבו ע"ש בסוף חידושי תמיד. ולפשט הכתוב אפשר דהאשה כשהיא גלמודה חושקת ליטהר ומזרזת עצמה לכך וגם הבעל רוצה הוא בתקנת ביתו ומזרזה אבל אינו בידו שאם היא מעכבת ליטהר הוא תלוי בה וז"ש כטומאת הנדה וכו' שאני מחכה שיטהרו וזהו לפני ולא לפניהם שהם לא איכפת להו ואינם חושבים בזה. ודרך דרש אפשר לומר כמ"ש בדרושים דארץ ישראל שהיא מוחזקת וירשוה ישראל הנה כביכול הוא ממשיל לישראל לאשה א"כ הו"ל ארץ ישראל כמו נכסי מלוג שהקרן קיימת והבעל אוכל פירות וזה טעם מצות בכורים וא"כ אף שארץ ישראל היא מוחזקת וירושה היא לנו מ"מ יש לו אחיזה שהפירות שלו ולמ"ד קנין פירות כקנין הגוף נקראת ארץ שלו ומאחר שכן האשה אינה יכולה לקלקל הקרקע ולשומו שמיר ושית וכיוצא. וז"ש בית ישראל אין בית אלא אשה ונמשלים לאשה כביכול ולכן אף שהם יושבים על אדמתם שירשו מאבותם מ"מ ריב לי עמהם כי קלקלוה ויטמאו אותה וכו' והארץ נקראת שלי דיש לי פירות וקנין פירות כקנין הגוף דמי:

פסוק כ

ויבא אל הגוים וכו'. אפשר דאמר לשון יחיד והכונה כי עתה בבואם אל ארץ העמים מראים שאוהבים זה את זה ויש ביניהם אחדות ושלום ביניהם וז"ש ויבא אל הגוים כאלו כלם איש אחד. ובזה יש חילול ה' ח"ו שנראין צדיקים אז יאמרו בגוים עם ה' אלה טובים וישרים ומארצו יצאו וזה מורה ח"ו מבלתי יכולת:

פסוק כה

וזרקתי עליכם מים טהורים. להבין כפל הכתובים אפשר דכבר נודע דע"י העונות הסט"א נכנסת בקרבו של אדם והקדושה שבו הולכת ומגיע הלכלוך למעלה בשרשי

אחיזת נשמתו ובכל מקום שיבא השפע לנשמתו כמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל על פסוק נחפשה דרכינו ע"ש באריכות. וז"ש וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם אשר נטמאתם למטה. ומכל גלוליכם למעלה במקומות התפשטות השפע הקדוש היורד לנפשכם אטהר אתכם. וכאשר בתועבות הסט"א דיכא יצה"ט שבכם ונפשכם לז"א ונתתי לכם לב חדש דאחדש היצה"ט ורוח חדשה שאחדש נפשכם ויהיו נקיים מחלאת זוהמת הסט"א והסירותי את לב האבן הוא היצה"ר. ואת רוחי אתן בקרבכם רוח קדוש גדול יתר מאד. והושעתי אתכם מכל טומאותיכם הם המקטרגים שנבראו מהעונות המה יאבדו:

פסוק כז

ועשיתי את אשר בחקי תלכו. פירש הרב צמח דוד ז"ל ויסודתו בהררי קדש מאמרי רז"ל דהצדיקים שהם טרחו עם היצה"ר להעבירו מעט מעט לעת"ל יוסר לגמרי. ולשאר העם שישאר איזה יצה"ר בבואו לעבור עבירה בת קול יוצא ומונעו וז"ש והסירותי את לב האבן מבשרכם יוסר לגמרי מהצדיקים. ואף ממי שלא סר ועשיתי את אשר בחקי תלכו עכ"פ כי אבן מקיר תזעק וכו':

פסוק לה

ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן והערים החרבות וכו'. אפשר במה שכתבו רבני אשכנז ז"ל דירושלם ח"ו יאמרו דנעשית עיר הנדחת וכתיב ציון נדחה קראו לך. ופ' חלק איכא למ"ד דעיר הנדחה לא תבנה עוד אפי' גנות ופרדסים ואיכא למ"ד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים. וז"ש ואמרו הארץ הלזו הנשמה שהיו אומרים שהיא עיר הנדחת היתה כגן עדן ואם כן מוכרח דלא היתה עיר הנדחת. וכי תימא דדין עיר הנדחת הוא לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים לז"א והערים החרבות וכו' ירושלם ושאר ערים מהם חרבות מהם נשמות מהם נהרסות בצורות ישבו וכבר נודע דבעוה"ר לא היה תלם שלא היה ע"ז והרי בצורות ישבו ביתר שאת ולא היה עיר הנדחת בשום אחת מהן והבל יפצה פיהם כי יסכר פי דוברי שקר:

פרק לז

פסוק א

ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות וכו'. הרב באר יצחק אשכנזי כתב דאמרו רז"ל דאלו היו בני אפרים שמיהרו הקץ והרגום וכת' הרמב"ם ז"ל פ"ט מט"מ מתים הנמצאים גלוים על פני השדה אין להם שכונת קברות ולא תבוסה ולפי רז"ל שהיו הרוגי

אפרים אין אסור ליכנס לבקעה רק במקום העצמות עצמן וז"ש והעבירני סביב סביב לעצמות ולא על העצמות ותמהני על רש"י ז"ל שמפרש סביב לבקעה ולא בתוך הבקעה לפי שהיה כהן ומה יעשה רבינו רש"י ז"ל דכתיב ברישא דקרא ויניחני בתוך הבקעה וצ"ע עכ"ל ותימה עליו שלא שלטו מאור עיניו כי כבר רד"ק ז"ל הקשה זה על רש"י ז"ל. ואעיקרא לק"מ דיש לומר דהיתה בקעה גדולה מאד והיה מקום פנוי ששם היה מותר לעמוד. ואח"כ העבירו מבחוץ סביב סמוך לבקעה לפי שהיה כהן ולא הוצרך רש"י לפרש והכרח רש"י שאם היה מעביר ליחזקאל סביב לעצמות היה טומאת אהל:

פסוק יא

העצמות האלה כל בית ישראל המה וכו'. אפשר לומר בטעם המתים שהחיה יחזקאל במ"ש המפרשים דא"ה סוברים שהם רוב ומכריחים ישראל לעע"ז מטעם רוב וכשהם בארץ יש לישראל טענת קבוע אך בגלות אזדא לה טענה זו. ומלבד כמה טעמי תריצי דבטולי בטלוה לטענת רובא דידהו. עוד אחרת היתה דישראל המתים הם חיים אבל א"ה לא וא"כ הם מיעוט ואנחנו רבים עכ"ד. ואפשר שזה היה טעם נ"נ שהיה מכריחם לעע"ז בטענת רוב דכיון שהם בגלות אזדא לה טענת קבוע. ולהראות טעותו אף לפי שטותו כשהשליך חנניה מישאל ועזריה לכבשן א"ל הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא להראות דמתי ישראל חיים ואנחנו רבים. וכשידע זה נ"נ אמר מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר כלומר מלכותיה מלכות עלם בתחיית המתים ומטעם זה שלטניה עם דר ודר בכל הדורות גם כ[ש]ישראל בגלות הם הרוב. וז"ש לו ליחזקאל העצמות האלה כל בית ישראל המה כלומר שהם אות לכל בית ישראל שהם רבים והדר אמר ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם רמז עוד שני טעמים לבטל הרוב. אחד ובהעלותי אתכם מקברותיכם וזו חזקה אלימתא הבאה מכח הסברא דעדיפא מרובא כמ"ש במ"א ועוד והנחתי אתכם על אדמתכם דהו"ל קבוע ומבטל רוב:

פסוק טו

ויהי דבר ה' אלי לאמר וכו'. אפשר במאי דהוו בה קמאי דאמרו פ"ק דברכות עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה מלמד שהיו ראוים לעשות להם נס בימי עזרא כימי מרע"ה אלא שגרם החטא ואלו בשבת אמרו כל דיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה לא חזר וכו' ותירצו דכל שיש בחילוף הבטחה הכזבת הנביא מתקיימת אפי' חטאו. ושאני משה רע"ה שהיה אדון הנביאים וליכא למיחש להכזבת הנביא. והרמב"ן ז"ל כתב דכשהנביא יעשה סימן לדבר מתקיים אף אם יחטאו. ונבואה זו היא לגאולה העתידה במהרה בימינו וידוע דנחרב בית שני בעבור שנאת חנם ורצה הנביא לומר שנהיה לאחדים ועשה סימן

לנבואה בעצים כדי שתתקיים על כל פנים ולכן אמר ואתה בן אדם קח לך עץ אחד רמז לעץ הדעת שחטאו מסיבת קנאת הנחש ועל הרוב שנאת חנם הוא מחמת קנאה וכתב עליו וכו' והיו לאחדים בידך סימן שיהיו ישראל ויהודה באחדות גמורה. וכאשר יאמרו אליך בני עמך הלא תגיד לנו מה אלה לך כלומר למה תצטרך לזה די שתאמר נבואתך ומשום הכזבת הנביא יקם ה' את דברו. דבר אליהם בה אמר ה' הנה אני לוקח את עץ יוסף וכו' רמז בהקדים עץ יוסף כי יוסף היה סימן לכמה דברים כמו שאמרו ז"ל ולהורות דעיקרן של דברים בסימנא תליא מילתא להתקיים ודאי ולכן וידבר אל העצים ורמז נמי באומרו והבאתים אל אדמתם דאברהם אע"ה היה סימן במה שהלך לארכה ורחבה כדי שלא יהא קטרוג ויתקיים הדבר כמו שפירש רשב"ם ז"ל.

פרק לח

פסוק יז

בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל. אמרו רז"ל דהם אלדד ומידד שנתנבאו על גוג ומגוג וז"ש הנביאים בימים ההם שנים אל תקרי שנים אלא שנים תרין דאינון חד ורמז דלא פסקה הנבואה מהם וזהו שנים כמו שאמרו רז"ל:

פסוק כ

ורעשו מפני דגי הים. אפשר דרעש זה להוציא לאור כל חלקי הנפשות וניצוצי הקדושה ולקבצם ולהחזירם לאיתנם ומשו"ה הקדים דגים דידוע דיש בדגים כמה ניצוצות וחלקי נפשות ונהרסו ההרים מסט"א ונפלו המדרגות וכל חומה לארץ תפול כמ"ש הרב עיר וקדיש הרמ"ע ז"ל דאם הסט"א עשקה נשמה ונתנה בבירה מקעקע כל הבירה כדין מריש לדינא דאוריתא וז"ש ונהרסו ההרים וכו':

פסוק כב

ונשפטתי אתו בדבר ובדם וכו'. הם ששה פורעניות. ובצרוף חרב איש באחיו דסליק מיניה הם שבע על חטאתם. ואפשר לומר דכנגד בואם להלחם עם הקב"ה הרומז לאות וי"ו דשם המיוחד ילקו זרים בששה פורעניו' הללו. ושכינתיה היא בת שבע הנה צור"ף חרב איש באחיו שהם שבע. ויתכן שהקדים חרב איש באחיו שהוא כנגד השכי' לרמוז דבעילוי השכי' שהיא שם אדנ"י יתבטל גוג מגוג אשר עם הכולל הם ס"ה. בכח שם אדנ"י מספר ס"ה דינא דמלכות' דינא והיינו ונשפטת"י אתו וא"ש ההי"ב. ודרך דרש אפש' דו' פורעניות הם בזכות המשיח שנתברך בו' ברכות כדכת' ונחה עליו רוח ה' כמ"ש פ' חלק:

פסוק כג

והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי. אפשר בסוד גדלות מן הקד"ש ונודעתי בסוד הדעת. א"נ ונודעתי שיתגלו ן' שערי בינה ויהיה יותר גילוי מיציאת מצרים כמ"ש הגאון החסיד הרב מעשה רקח ז"ל ויתבטל נחש. ואות ן' יהיה מ"י שרומז לאימא שיתגלו ן' שערי בינה הנקראת מ"י ואותיות מ"י עם אותיות חש הנשאר מנחש יהיו אותיות משיח כמו שכתבו ז"ל. ועוד אפש' לרמוז כי גוג יתבטל לגמרי בזכות ג' אבות ובזכות ו' אמהות שרה רבקה רחל לאה בלהה זלפה ובזכות ג' דוד הע"ה משיח אליהו הנביא זכור לטוב ולבטל גוג שם רמז בשמו ג' בזכות אבות ו' בזכות אמהות ג' בזכות דוד משיח אליהו. ותיבת גוג גימטריא י"ב יתבטל גם בזכות י"ב שבטים. ובזכות הנאמרים באמת יתגלו אורות עליונים ויתרבו חסדים רבים ועצומים ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ:

פרק לט

פסוק ב

ושבבתיך וששאתיך וכו'. פירשו המפרשים שישפט בששה שפטים דבר דם וכו' שאמר לעיל ורמז לו דהם בזכות המשיח דנתברך בששה ברכות כאשר כתבנו בעניותנו בסמוך. ואפשר דבזכות דוד הע"ה ובזכות מלך המשיח שכל אחד נתברך בששה ברכות כמ"ש פ' חלק יתבטל גו"ג גימטריא י"ב. ואפשר דזה רמז וששאתיך שיבואו עליו ששה פורעניות וז"ש וששאתיך שני פעמים שש והם הששה שפטים דלעיל דבר דם וכו'. ועוד ששה. והכיתי קשתך. וחיציך וכו'. תפול. לעיט צפור. וחית השדה. ע"פ השדה תפול שהם ששה אחרים גימטריא י"ב גימטריא גו"ג. וגם רמז לזכות אבות ואמהות ואליהו ומשיח ודוד. וכן בזכות י"ב שבטים כמו שרמזנו לעיל:

פסוק ח

הנה באה ונהייתה נאם ה"א. אפשר במ"ש בזהר הקדוש על פ' ואשים את הריו שממה דהרי אנו רואים דיש להם שלוה גדולה ותירצו הא שויתי בפתקא דילי וכל העומד ליאבד כאבוד דמי ולהכי כתיב ואשים את הריו שממה כאלו כבר נעשה. וז"ש הנה באה ונהייתה שכבר נעשה וכי תימא עדיין לא היה לז"א נאם ה"א וכיון שכבר אמרתי חשוב כאלו כבר נעשה מעשה:

פסוק טו

ובנה אצלו ציון. התוס' במועד קטן דף ה' כתבו דציון קברות דאורייתא ומקשים מסוגית נדה דף נ"ז דמוכח דהוי דרבנן ועמ"ש הרב משנה למלך פ"ז מה' י"ט דין י"ז ואני בעניי כתבתי קצת בזה לא ע"ט האסף פה:

פרק מג

פסוק י

אתה בן אדם הגד את בית ישראל וכו'. אפ' במ"ש רז"ל דיש סברא כי כל הגליות הם בעבור מכירת יוסף והאיבה שהיה לאחיו עמו. וז"ש אתה בן אדם דיחזקאל בחינת קין בן אדם הראשון וז"ש אתה בן אדם ממש במ"ש רבינו האר"י זצ"ל. ויוסף כתב הרב מהר"ר יהונתן שהיה בחינת קין עיין בדבריו בס' אהבת יהונתן. וא"ש כי יחזקאל גימטריא יוסף ור"ת הגד את בית ישראל איבה לומר שהגלות עיקרו בעבור מכירת יוסף ואיבה שהיתה לאחיו עמו ויכלמו מעונותיהם ויעשו תשובה ובהתעסקם בבנין הבית יכופר להם. א"נ אפשר כי בבית ג' מדבר ואמרו ז"ל דאז יהיה לנו דין נשואה וז"ש הגד דברי חכמה כי עד עתה היה דין ארוסה ועתה את בית ישראל אין בית אלא אשה נשואה וזה יהיה את הבית בבנין בית ג' ב"ב ויכלמו מעונותיהם כלימה לבד דהקדושין היו על תנאי שלא יעבדו ע"ז ופקעי קדושין כיון דאין להם דין ארוסה ומותרת לחזור אך כלימה איכא דנפסק הקשר והדבקות אף דאסורא ליכא:

ומדדו את תכנית. יש שפירשו דבית המקדש ת"ק על ת"ק כנגד שני חיי האבות להורות דהגם דזכות אבות תמה ברית אבות לא תמה עד כאן דבריהם אי נמי תכנית גימטריא ת"פ גימטריא לילית ועוד ת' כנגד ת' איש דעשו סט"א לבטלם א"נ אפשר דבית המקדש ת"ק גימטריא אשר עם הכולל הרומז לבינה לומר דגאולה העתידה ע"י שיתגלו ן' שערי בינה ויכלמו מעונותיהם לשוב בתשובה עילאה הרומז לבינה ואז תהיה גאולה שלימה:

פסוק יא

ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית וכו'. ידוע כי כל מדות הבית של יחזקאל והקרבנות הם של בית שלישי שיבנה ב"ב ופירש"י ז"ל דאם היו זוכים במקום בית שני היה נבנה במדות אלו והיה בית שני במדות אלו ויהיו שם אלו הקרבנות וזה רמז להם ויכלמו ויעשו תשובה שלימה ואם נכלמו מכל אשר עשו ויעשו תשובה שלימה אז הודע אותם צורת הבית וכו' שיזכו תכף לעשות צורת הבית כצורה זו ותהיה גאולה שלימה:

פרק מד

פסוק טו

והכהנים הלוים בני צדוק וכו'. פירש רבינו האר"י זצ"ל דלעתיד לבא הכהנים יהיו הלויים וז"ש והכהנים הלוים והאריך מאד בסודן של דברים:

המה יקרבו אלי לשרתני וכו'. אפשר על דרך שאמרו הבא ליטהר מסייעין אותו וז"ש המה יקרבו אלי והכינו עצמם לשרתני ולכן יזכו ועמדו לפני כלומר יעמדו ימים רבים להקריב לי חלב ודם שהוא עיקר הקרבן:

פסוק כא

ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית. האי קרא רוויחא לדעת הרמב"ם ז"ל דכל כהן הנכנס שתוי אף שלא עבד לוקה ודייק קרא ויין לא ישתו בבואם אף שאינו עובד עבודה כ"כ הרב באר יצחק:

פסוק כב

והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו. הרב מהר"י בס' אהבת יהונתן כתב דצריך שיהיה שלם וישא אשה ויהיה לו שלום ואלמנה לא אפשר דאין האשה כורתת ברית וכו'. ואלמנה מכהן אינה יכולה לינשא לישראל דמוריד מקדושתה שאינה אוכלת בתרומה ולכהן הגדול לא אפש' לכך תנשא לכהן הדיוט זהת"ד כפי הרשום בליקוטי. והגם דהרב דרך דרש אמרה מ"מ כי נפיק מיניה דינא יש להשיב דהרי כה"ג אסור בבוגרת. וכהן הדיוט מותר באלמנת ישראל. ואלמנת כהן מותרת לישראל. ועמ"ש רד"ק ז"ל ומ"ש ואם נאמר כי על כהן גדול דיבר יהיה פירושו מכהן יקחו מקצת וכו' ע"ש ונראה שט"ס הוא וצ"ל ואם נאמר כי בזמן הזה דיבר יהיה פירושו כצ"ל ודו"ק:

פסוק כג

עמי יורו בין קדש לחול. ר"ת ג'מטריא רי"ב והיא קליפה לשכוח התורה כמ"ש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל וגם כתבו ז"ל דקליפה זו שולטת במי שלוקח שחד והוא ר"ת ראשיה בשחד ישפוטו. וז"ש עמי יורו וכו' דהם שולטים על קליפת ריב הרמוזה בר"ת והם יורו בדין. ועל רי"ב המה יעמדו דמכניעים קליפת ריב ומורים הוראות לישראל כדת של תורה:

פסוק לא

כל נבילה וטריפה וכו'. כתב הרב מהר"י פי' דבמלחמת גוג ישראל מותרין לאכול נבילות כמ"ש הרמב"ם דבמלחמה מותר וכהן אסור כשם שאסור ביפ"ת עכ"ד כפי הרשום

בליקוטי וק' דהרמב"ם פסק כרב דכהן מותר ביפ"ת כמ"ש פ"ק דקדושין ופסקו הר"מ פ"ח דמלכים:

פרק מה

פסוק יח

בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר וכו'. פירש הרב מהר"י בס' אהבת יהונתן דבגאולת מצרים נאמר שירה חדשה בלשון נקבה ועל גאולה העתידה נאמר שיר חדש בלשון זכר ולפי דגאולת מצרים היתה בזכות האמהות וכמ"ד בגמרא בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים ומשו"ה הוזכר בגאולתן לשון נקבה משא"כ כשתהיה הגאולה בזכות אבות לכן נאמר בגאולה העתידה לשון זכר וזהו הטעם שהביאו ישראל במדבר פרת חטאת היינו פרה אדומה לכפר עליהם לכן לא היתה ראויה אל המקדש רק נשרפה מחוץ למחנה משא"כ לעתיד יביאו פר בן בקר זכר ושפיר ראוי להביאו אל המקדש וז"ש פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש עכ"ד. ומ"ש הרב וכמ"ד בגמרא בזכות נשים צדקניות. הדבר מבואר פ"ק דסוטה דקאמר בהדיא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו הרי דקאמר באותו הדור ולא היו האמהות ועוד דשם מפרש שבשעה שהולכות לשאוב מים וכו' כמפורש שם באורך. אמנם בתנא דבי אליהו בסדר אליהו רבא פ' ז"ך ובמדרש חזית אמרו בזכות אמהות אלא דבמדרש חזית צירפו נמי זכות אבות ובשאר דברי הרב יש להשיב כל זמן שלא נמצא ברז"ל ובהא דבגאולת מצרי' נאמר שירה חדשה ובגאולה העתידה נאמר שיר חדש לזה לבד יש לומר דהטעם כמ"ש רבינו מהר"ם קורדובירו ז"ל דגאולת מצרים היה מצד השכינה ולא היתה גאולה שלימה אך גאולה העתידה תהיה מצד הקב"ה ותהיה גאולת עולם והרי הוא כמבוא"ר ובדרושים הארכתי בעניותי בס"ד:

פסוק כ

וכן תעשה בשבעה בחדש וכו'. פי' רש"י ז"ל רבותינו דרשוהו במנחות וכו' ועשו שבעה שבטים שהם רוב צבור וכו' הנה בש"ס במנחות אמרו ואעפ"י שאינן רוב קהל וצ"ל דמ"ש רש"י שהם רוב צבור לאו דוקא ור"ל שהם רוב שבטים דמי"ב שבטים שבעה הם רוב דפשו חמשה וז"ש רש"י. שהם רוב צבור כלומר רוב שמות השבטים. אמנם במספר נפשות אינן רוב ובמ"א הארכתי בס"ד:

פסוק כה

בשביעי בחמשה עשר יום לחדש וכו' יעשה כאלה וכו'. תמה רד"ק ז"ל על אשר בז' יומי סוכות יעשו כמו בז' ימי הפסח ושלא נזכר קרבן שמיני עצרת. והרב באר יצחק פי' דכיון דע' פרים נגד ע' אומות ולעת"ל ספו תמו כל הע' שרים אין צריך קרבנות נגד ע' אומות וגם קרבן שמיני עצרת שהוא משל לאוהבו של מלך שא"ל המלך לעשות סעודה קטנה זה שייך דוקא אם היו ע' פרים נגד האומות ועוד האריך עש"ב. והרב מהר"י נתן טעם שלא הוזכר קרבן שבועות דדוקא פסח וסוכות הוצרך להזכיר דאיכא מ"ד דאין מזכירין יצ"מ לימות המשיח ומשו"ה הזהיר שיעשו קרבנות בפסח שהוא י"מ ובסוכות משום ענני כבוד וכו' אבל על חג השבועות לא הוצרך להזהיר. ולי הדל נראה יותר נכון מ"ש קצת מפרשים כי כל אלו הם קרבנות חדשים ובכלל קרבנות המילואים וכל זה מלבד קרבנו' המוספין הכתובים בתורה בפסח וסוכות ודוק:

פרק מו

פסוק א

שער החצר וכו' ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח. פשטיה דקרא דבר"ח אין עושין מלאכה אך אפשר שאינו מן הדין אלא מנהג והכי משמע מקרא דשמואל דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא משמע דגם האנשים לא היו עושים מלאכה בר"ח. אמנם רוב הראשונים כתבו דדוקא הנשים הוא שאינם עושות מלאכה. וכבר אני הדל עמדתי קצת בזה בקונטריס מחזיק ברכה א"ח סימן זי"ת ואין כאן מקום להאריך:

פסוק טז

כי יתן הנשיא מתנה לאיש מבניו וכו' וכי יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו וכו' עד שנת הדרור ושבת לנשיא וכו'. שמעתי מקשים לדעת ר"מ פ' יש בכור דמתנה אינה חוזרת ביובל דהרי הכא קרא בהדיא כתי' וכי יתן מתנה לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת הדרור ושבת לנשיא. ואני בעניי אומ' דיש להקשות נמי לרבנן דסברי דמתנה כמכר ומלתא פסיקתא קאמרי אפי' האב לבנו והכא קרא כתיב דלבנו אינה חוזרת ביובל. ועלה במחשבה לומר דדינים אלו דקאמר יחזקאל הם דיני הנשיא והלכתא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא כדאמרינן בעלמא. ורמוז בתורה דכתיב איש ולא מלך על דרך שאמרו אדם ולא מלך ועיין בקונטריס יוסף אומץ סימן ס"א:

פרק מז

פסוק ג

מי אפסים. צ"ע בפרקי רבי אליעזר פרק אחד וחמשים שכתוב שם אפסים שהצואר אפס לגוף ועוד צ"ע שם דלא הוי כסדר הכתובים ועוד שמפרש שם כל וימד אלף לרוח אחד דרום מערב צפון מזרח. הרב מהר"ר שלמה עדני ז"ל בספר דברי אמת כ"י:

פסוק יג

לשנים עשר שבטי ישראל יוסף חבלים. פירש"י יוסף יטול שני חלקים אחד למנשה ואחד לאפרים וכן תרגם יונתן והוא מבואר בכתובים לקמן. ושבט לוי יקח מתרומת הנשיא ומבואר בכתוב שלא יהיה לו נחלה והא דכתיב שער לוי אחד היינו בעיר הנשיא וכל זה מפורש בכתובי'. ומזה תמה הר"ן ז"ל בחידושיו לבתרא הביא דבריו בשיטה מקובצת על מה שכתב רשב"ם ז"ל בבתרא דף קכ"ב דשבט לוי לוקח נחלה עם השבטים ושבט יוסף יקח חלק אחד ודבריו הפך הכתובים והר"ן ז"ל האריך וביאר הדברים ע"ש. ואני בעניי בקונטריס פתח עינים דקדקתי בענין זה על ראשונים ואחרונים ע"ש:

פרק מח

פסוק יח

והיתה תבואתה ללחם לעובדי העיר והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל. פי' רש"י ז"ל לעובדי העיר הם הגבעונים הנתונים חוטבי עצים ושואבי מים כן שמעתי משמו של רבי מנחם זצ"ל עכ"ל. וקשה על רבינו ז"ל אמאי אצטריך ללמוד מפי השמועה. והלא הכי מפורש בירושלמי פ' עשרה יוחסין וב"ר פ' ך' ושוחר טוב מזמור י"ז ויתר מקומות הביאם הרב מנחת שי ע"ש. וראיתי בס' דברי אמת כ"י להרב מהר"ש עדני ז"ל שכתב וז"ל והעובד העיר יעבדוהו תמהתי שמצאתי בס' אחד כ"י ישן שהיתה כתובה מלת יעבדוהו בעי"ן ומחקו העי"ן וכתבו במקומה אל"ף יאבדוהו ומבחוץ כתוב יעבדוהו ק' עכ"ל ונעלם ממנו דבאיזה מדרשים אמרו יאבדוהו כתיב והזכירם הרב מנחת שי ע"ש וע"ש מ"ש בשם הרב יפה מראה ז"ל ואכמ"ל:

פסוק לה

ושם העיר מיום ה' שמה. פירש רש"י ז"ל ת"י שמה דקרתא איתפרש מיומא דשרי ה' שכינתיה תמן. כלומר לא שם אחר אלא שם הראשון שהיה לה מיום שעקד אברהם את יצחק בנו שם שקרא לה יראה והיא היה שמה שלם הרי ירושלם עכ"ל ומבואר כי ירו

הוא יראה בגימטריא ונתחבר ירו עם שלם שהיה שמה ונעשה ירושלם. והיו"ד שאנו מוסיפין בקריאה ירושלים ובכתיבה נכתב ירושלם. אפשר דירושלם היא השכינה ועל זה נקרא העיר ירושלם וידוע דבאבא יסד ברתא על כן היו"ד היא רמז לאבא שהוא יו"ד והוא נעלם ולכך דוקא בקריאה נרגש היו"ד. ובבתרא פ' המוכר את הספינה ג' נקראו על שמו של הקב"ה צדיקים דכתיב כל הנקרא בשמי משיח דכתיב וזהו שמו אשר יקראו ה' צדקנו ירושלים דכתיב ושם העיר ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה. והנה הרמ"ע ז"ל כתב דאברהם אבינו ע"ה קראה ה' יראה וזהו שאנו קורין ירושלים ביו"ד לרמוז ה' שקראה אברהם אבינו עליו השלום ה' יראה והיו"ד רומז לה' וירו הוא יראה עכ"ד ונמצא דאברהם קראה ה' אלא דבגלות היה נרמז ביו"ד ולעת"ל שיהא עילוי לשכינה נקראת בפירוש ה' הוא ברחמיו יגאלנו גאולה שלימה על דבר כבוד שמו. ור"ת מיום ה' שמה הוא שמי וס"ת גימטריא ן' שיתגלו ן' שערי בינה בגאולה העתידה במהרה בימנו ונזכה ללמוד תורה מפיו תורת חיים: